

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

освітньо-професійної програми Фінанси та облік в підприємстві
(назва програми)

на тему: Роль місцевого бюджету в підтримці бізнесу та стимулюванні
підприємництва в регіоні

Здобувач групи Фпн-01-1 Ільченко Богдан Олександрович
(шифр групи) (прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

(підпис) Богдан ІЛЬЧЕНКО
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник доцент, к.е.н., доцент Світлана ПОХИЛЬКО
(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Суми 2024

□

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО

«__» _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Здобувач групи Фпн -01-1 _____ інституту (центру) БІЕМ
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Ільченко Богдан Олександрович

Тема роботи: Роль місцевого бюджету в підтримці бізнесу та стимулюванні підприємництва в регіоні

Затверджено наказом по СумДУ № 0569-VI від « 22 » травня 2024 р.
Термін здачі здобувачкою завершеної роботи « 03 » червня 2024 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, періодичні видання, монографії, підручники, державний веб-портал для громадян «Прозорий бюджет», офіційний сайт Міністерства фінансів України, офіційний сайт Децентралізації.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

- систематизувати теоретичні засади економічної сутності МБ, як інструмента соціально- економічного розвитку; здійснити аналіз Зведеного бюджету Сумської області; систематизувати бюджетні програми підтримки бізнесу і підприємництва, визначити напрямки економічного відновлення Сумської області.

Дата видачі завдання: « 30 » грудня 2023 р.

Керівник: доцент, к.е.н., доцент
Завдання прийнято до виконання
« 30 » грудня 2023 р. _____

Світлана ПОХИЛЬКО

Богдан ІЛЬЧЕНКО

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр
на тему:

Роль місцевого бюджету в підтримці бізнесу та стимулюванні
підприємництва в регіоні

Ільченко Богдан Олександрович

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 39 сторінках, з яких список використаних джерел із 38 найменувань. Робота містить 9 таблиць, 16 рисунків, а також 3 додатків.

Актуальність роботи обумовлена тим, що економічне відновлення регіонів, особливо в умовах воєнного стану, залежить від впровадження сучасних бюджетних програм підтримки бізнесу і стимулювання розвитку підприємництва.

Метою кваліфікаційної роботи є систематизація теоретичних та практичних засад розкриття ролі місцевих бюджетів в підтримці бізнесу та стимулюванні підприємництва в регіоні. Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі планування та виконання місцевих бюджетів. Предметом дослідження є наукові підходи, методи, інструменти, що розкривають роль місцевих бюджетів у підтримці бізнесу та стимулюванні підприємництва в регіоні. Методи дослідження: абстрактно - логічний та системно-структурний аналіз (на етапі систематизації науково-практичних підходів до економічної сутності МБ, як інструменту соціально-економічного розвитку), розрахунково-аналітичний метод (на етапі аналізу доходів МБ та ЗБСО), візуалізації результатів дослідження: табличний і графічний, регресійно-кореляційний метод (на етапі побудови прогнозу податків до ЗБСО).

Основний результат роботи полягає в систематизації теоретичних та практичних засад розкриття надважливої ролі МБ в підтримці бізнесу і підприємництва регіону з урахуванням побудови прогнозу бюджетних показників.

Ключові слова: бізнес, підприємництво, регіон, місцевий бюджет, розвиток, економічне відновлення

ЗМІСТ

	Стор.
Перелік скорочень, умовних позначень, одиниць і термінів	5
Вступ	6
1. Місцевий бюджет, як інструмент соціально-економічного розвитку регіону.....	8
2. Аналіз виконання Зведеного бюджету Сумської області за період 2019-2023 років.....	19
3. Бюджетні програми підтримки бізнесу та стимулювання розвитку підприємництва в регіоні.....	27
Висновки.....	34
Список використаних джерел.....	36
Додаток А Статистика розвитку бізнесу та підприємництва в Україні..	40
Додаток Б Бюджетні програми підтримки бізнесу та розвитку підприємництва.....	44
Додаток В. Прогноз податків до ЗБСО.....	50

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ, УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, ОДИНИЦЬ І ТЕРМІНІВ

БКУ.....	Бюджетний Кодекс України
ВВП	Внутрішній валовий продукт
ДБ.....	Державний борг
ЗБСО.....	Зведений бюджет Сумської області
ОБСО.....	Обласний бюджет Сумської області
ЄП.....	Єдиний податок
МБ	Місцеві(ий) бюджет(и)
ОМС.....	Органи місцевого самоврядування
ПДФО.....	Податок на доходи фізичних осіб
ППП.....	Податок на прибуток
ПНМ.....	Податок на майно
ПКУ.....	Податковий кодекс України
РФП.....	Регіональна фіскальна політика

ВСТУП

Актуальність роботи обумовлена тим, економічне відновлення регіонів, особливо в умовах воєнного стану, залежить від впровадження сучасних бюджетних програм підтримки бізнесу і стимулювання розвитку підприємництва. В свою чергу, саме МБ, як централізовані фонди та фінансова основа громад і регіонів забезпечують реалізацію програм і заходів соціально-економічного розвитку.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі планування та виконання місцевих бюджетів. Предметом дослідження є наукові підходи, методи, інструменти, що розкривають роль місцевих бюджетів у підтримці бізнесу та стимулюванні підприємництва в регіоні.

Метою кваліфікаційної роботи є систематизація теоретичних та практичних засад розкриття ролі місцевих бюджетів в підтримці бізнесу та стимулюванні підприємництва в регіоні.

Відповідно до поставленої мети були визначені завдання:

- систематизувати теоретичні засади планування та виконання МБ;
- дослідити економічну сутність МБ, як інструменту соціально-економічного розвитку регіону;
- здійснити аналіз Зведеного бюджету Сумської області за період 2019-2023 років;
- систематизувати сучасні бюджетні програми підтримки бізнесу та підприємництва в умовах воєнного стану;
- визначити напрямки економічного відновлення Сумської області.

Для досягнення поставленої мети та поставлених завдань в кваліфікаційній роботі застосовувалися наступні методи наукових досліджень: абстрактно - логічний та системно-структурний аналіз (на етапі систематизації науково-практичних підходів до економічної сутності МБ, як інструменту соціально-економічного розвитку), розрахунково-аналітичний метод (на етапі аналізу доходів МБ та ЗБСО), візуалізації результатів дослідження: табличний і

графічний, регресійно-кореляційний метод (на етапі побудови прогнозу податків до ЗБСО).

Інформаційна база дослідження: законодавчі та нормативні акти, монографії, навчально-методичні посібники, періодичні видання, інтернет-ресурси, статистична інформація, державний веб-портал для громадян «Прозорий бюджет», офіційний сайт Міністерства фінансів України, офіційний сайт «Децентралізація».

Практичне значення отриманих результатів в систематизації теоретичних та практичних засад розкриття надважливої ролі МБ в підтримці бізнесу і підприємництва регіону з урахуванням побудови прогнозу бюджетних показників.

1. МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ, ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

В сучасних умовах розвитку регіонів відбувається трансформація суспільства та поступовий перехід до європейських стандартів місцевого розвитку. Саме місцеві органи влади мають визначну роль та значення у формуванні сталого місцевого розвитку громад і регіону взагалі. Законодавчі аспекти функцій, повноважень, матеріальної та фінансової основи ОМС закріплені в ЗУ «Про місцеве самоврядування...» [27]. Правове регулювання МБ, реалізація бюджетного процесу на місцевому рівні закріплені в розділі III БКУ [2]. Ключові поняття, що розкривають економічну сутність МБ подані на рис.1.1.

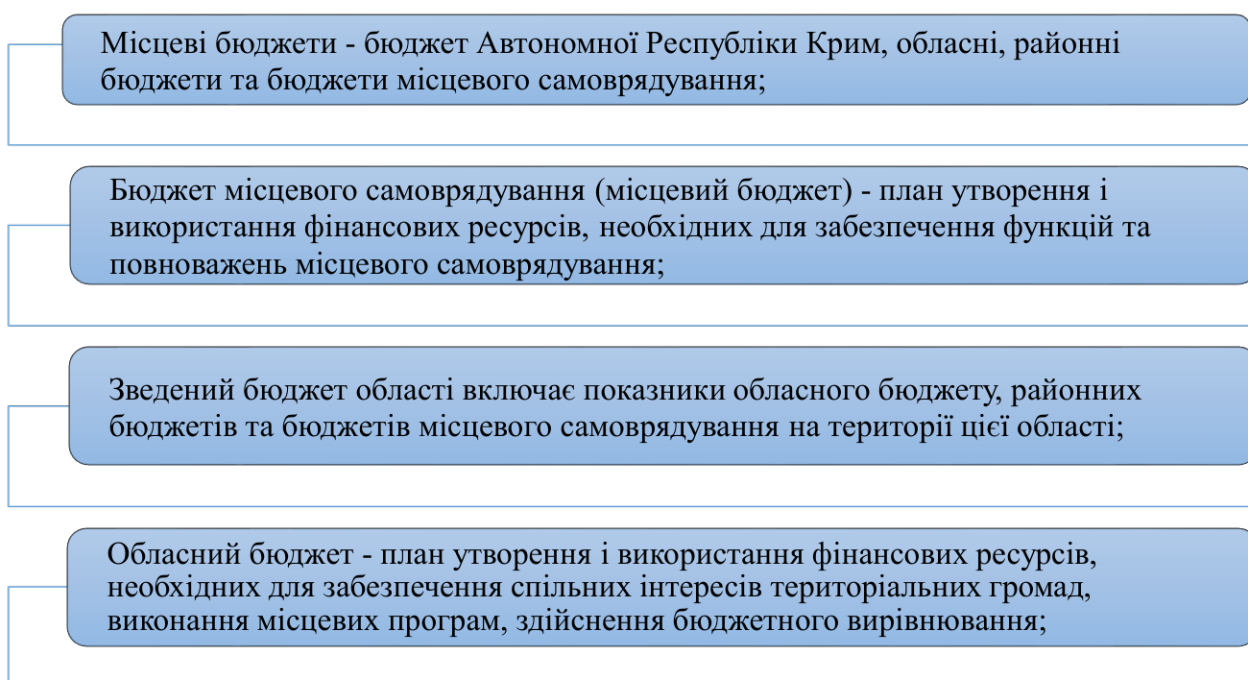

Рисунок 1.1 - Економічна сутність МБ відповідно до [2]

Складання, схвалення та подання на розгляд відповідної ради прогнозу (проекту) МБ починається з сукупності заходів ОМС щодо організації планування та використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного та соціального розвитку відповідної території, і реалізації

державної стратегії регіонального розвитку (ДСРР). Слід зазначити, ДСРР на 2021-2027 рр. акцентує увагу на тому, що першочерговими завданнями регіональної політики є прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення, створення умов для повернення на батьківщину трудових мігрантів [28]. Стратегічна мета та пріоритети ДСРР подані на рис.1.2.

Стратегічна мета Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року

- І. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах.
- ІІ. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.
- ІІІ. Розбудова ефективного багаторівневого врядування.

Пріоритети регіонального розвитку на період до 2027 року

- Розвиток економічної, інфраструктурної, соціально-культурної зв'язаності та інтегрованості на національному, регіональному та місцевому рівні;
- Прискорення економічного зростання регіонів та територій з низьким рівнем соціально-економічного розвитку із забезпеченням покращення стану навколишнього природного середовища та невиснажливого використання природних ресурсів;
- Підвищення якості та забезпечення доступності для населення послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, незалежно від місця проживання, зокрема на засадах цифровізації;
- Охорона культурної спадщини, збереження традиційного характеру середовища населених пунктів

Рисунок 1.2 - Стратегічні пріоритети регіонального розвитку відповідно до Державної стратегії [28]

Саме заходи державної фіскальної координації регіону, що реалізуються у формі регіональної фіскальної політики (РФП) наповнюють МБ. Об'єктом РФП є фінансові ресурси бюджетів місцевого самоврядування на території регіону. Суб'єктами РФП є місцеві ради, виконавчі органи місцевого самоврядування та державні адміністрації, фінансові органи, ГРБК, які розробляють, затверджують і втілюють на практиці ухвалену регіональну фіскальну політику, а також мешканці територіальних громад, громадські організації, політичні партії та спільноти. ОМС беруть на себе відповідальність за реалізацію фіскальної політики на відповідній території,

визначаючи її цілі, принципи й завдання. Регіональна фіскальна політика реалізується відповідно до бюджетного процесу. В свою чергу, бюджетний процес на місцевому рівні охоплює 5 стадій (Додаток А рис.А.1) [3]. Бюджетний процес в Україні відповідає середньостроковому плануванню бюджетних показників, які розробляються відповідно до стратегій розвитку громад та регіонів на основі Методичних рекомендацій від 21.12.2022 №265 (рис.1.3).

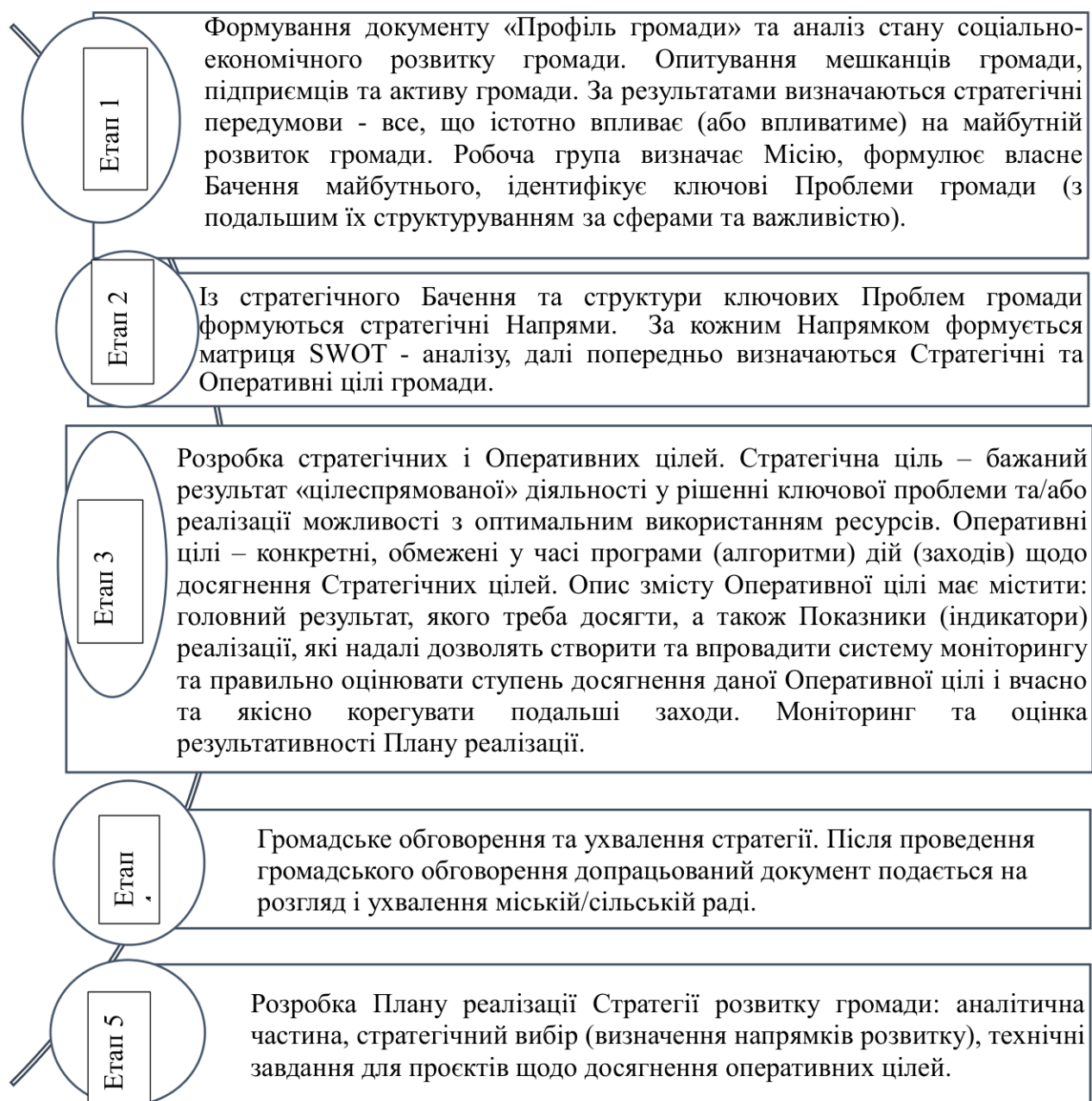

Рисунок 1.3 – Етапи стратегії розвитку громад [22]

Формування стратегічних і програмних документів як громади, так і в цілому регіону повинно здійснюватися з дотриманням принципів (рис. 1.4).

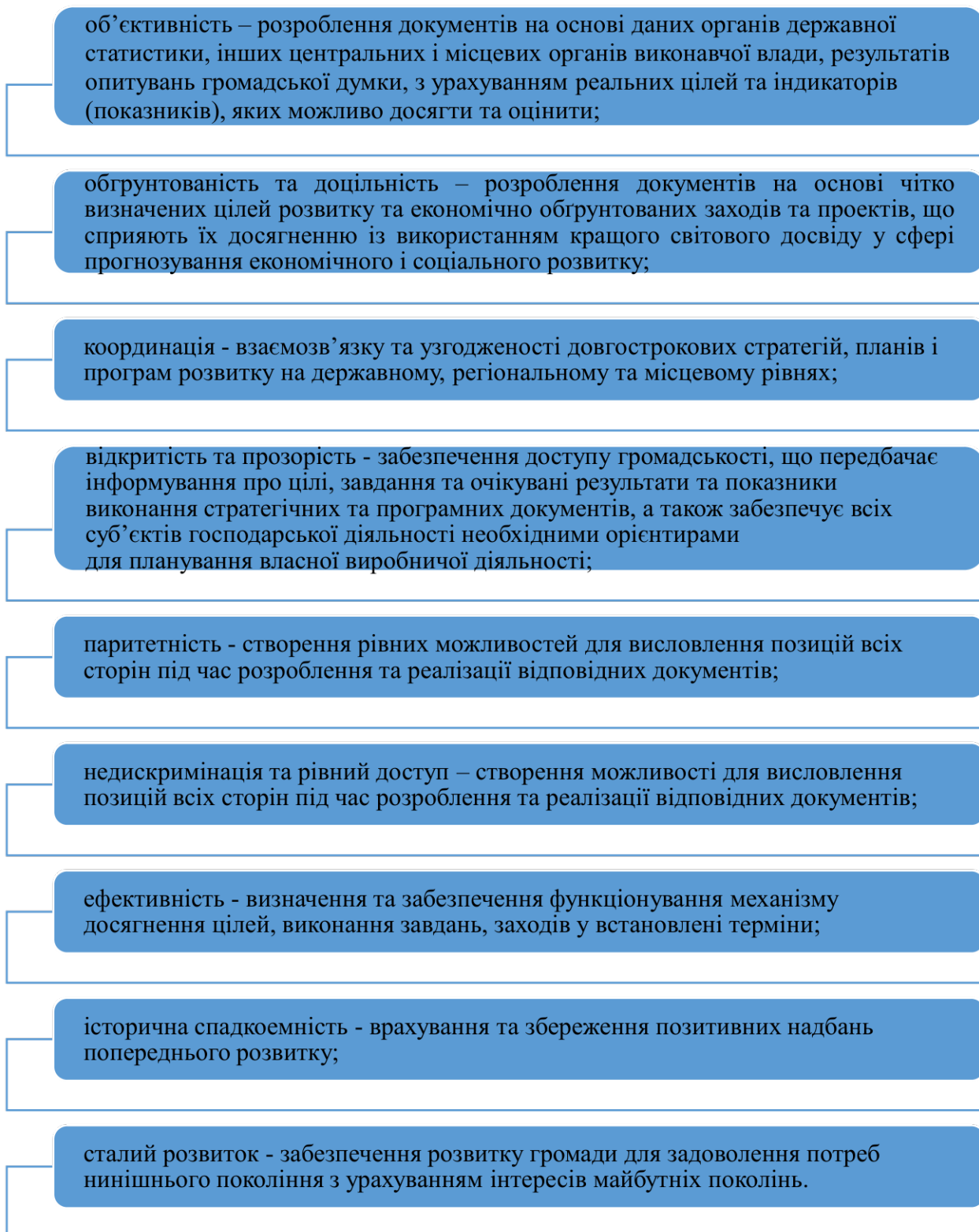

Рисунок 1.4 – Принципи стратегічного розвитку громад, систематизовано за [22,33,35,36-38]

Аналіз спеціальної літератури [2,3,19-22,27-30,34] дозволив систематизувати теоретичні засади та розкрити роль МБ, як головного

інструменту соціально-економічного розвитку громад, що формують фінансову основу регіону. Систематизація усіх компонентів МБ, що розкривають його об'єкт, суб'єкт предмета дослідження кваліфікаційної роботи, мету, функції, принципи, які виконують МБ, а також завдання, роль та інструменти впливу на соціально-економічний розвиток представлена на рис.1.5.

<p>Об'єкти: централізовані фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на ОМС</p>	<p>Мета: задоволення суспільних інтересів і потреб громади; сприяння соціально-економічному розвитку</p>	<p>Суб'єкти: органи державної влади, органи виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадські організації.</p>
<p>Завдання: залучення населення до участі у вирішенні питань місцевого та загальнодержавного значення; володіння, використання та управління комунальною власністю; забезпечення комплексного соціально-економічного та культурного розвитку відповідної території; надання соціальних послуг населенню; охорона прав, свобод і законних інтересів громадян; соціальний захист населення, сприяння працевлаштуванню громадян;</p>	<p style="text-align: center;">МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ</p> <p>Принципи: формування власних доходів місцевого самоврядування; самостійність; стимулювання збільшення доходів; здійснення контролю за використанням ресурсів; цифровізація і прозорість МБ</p>	<p>Функції: формування грошових фондів для забезпечення діяльності місцевих органів влади; розподіл і використання грошових коштів між галузями економіки; контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств, організацій, установ; наближення надання державних послуг безпосередньо до їх споживачів; забезпечення соціально-економічного розвитку території.</p>
<p style="text-align: center;">Місцеві фінанси</p>	<p style="text-align: center;">Економічна система держави</p>	<p style="text-align: center;">Державні фінанси</p>
<p>Впливають на: фінансову базу органів місцевого самоврядування; джерела фінансування програм соціально-економічного розвитку регіону; інвестиційну спроможність регіону. Інструмент: регулювання дефіциту /профіциту бюджету; регулювання фінансової стійкості бюджету; регулювання галузевої інфраструктури економіки регіону.</p>	<p>Впливають на: розвиток децентралізації; фінансову стабільність; стійкість економічного зростання; розвиток демократичних відносин; добробут населення. Інструмент: перерозподілу ВВП; регулювання макроекономічних показників та фіскальної політики.</p>	<p>Впливають на: ефективність бюджетного процесу; джерела фінансування делегованих державою повноважень.. Інструмент: вирівнювання фінансової забезпеченості та регулювання соціально-економічного розвитку регіонів.</p>

Рисунок 1.5 - Місцевий бюджет, як інструмент соціально-економічного розвитку регіону, (систематизовано за даними [2,3,19-22,27-30,34])

Статистичні дані фактично підтверджують вплив МБ на соціально-економічний розвиток країни, регіонів, громад (табл.1.1) [5,9,12].

Таблиця 1.1 – Рівень децентралізації МБ в Україні за період 2019-2023 р, % [5,9,12]

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Частка Доходів МБ у ВВП	6,8	6,9	6,4	7,7	8,4
Частка Видатків МБ у ВВП	14,2	11,4	12,1	9,3	8,5
Частка доходів МБ у Зведеному (без трансфертів), %	23,3	22,6	22,8	24,4	17,8
Частка Доходів Тер громад у Зведеному, %	29,1	55,2	247,7	285,1	318,5
Частка Доходів Обласних бюджетів у Зведеному, %	39,1	40,9	53,6	58,4	59,4
Частка Доходів Районних бюджетів у Зведеному, %	50,6	50,9	0,1	0,1	0,1

Отже, частка доходів МБ у ВВП збільшується за аналізований період. Проте фінансування програм з МБ у загальному обсязі ВВП зменшилася саме за період воєнного стану. При цьому, найбільша частка МБ у Зведеному бюджеті України була в 2022 р, найменша в - 2023. Бюджети територіальних громад є фінансовою основою бюджетної системи, і починаючи з 2021 р. їхня частка в доходах Зведеного бюджету тільки збільшувалася з 247,7% до 318,5% в 2023 р відповідно. Доходи обласних бюджетів в 2023 р показали максимальне значення за аналізований період – 59,4%. В наслідок перерозподілу повноважень районні бюджети з 2021 р перестали мати суттєве значення в доходах держави. Проаналізувати динаміку балансових показників МБ дозволять статистичні дані табл.1.2. Доходи МБ за загальним фондом збільшилися на 71003,9 млн грн за останні 5 років, видатки також мали тенденцію до зростання + 33709,1 млн грн, кредитування зменшилося на 92,6 млн грн, профіцит збільшився на 37387,4 млн грн.

За спеціальним фондом тенденція зберігалася окрім дефіциту МБ, він мав тенденцію до зростання на 25710,5 млн грн. Наповнення МБ відбулося за рахунок в цілому податкових надходжень, серед бюджетоутворюючих

податків необхідно зазначити ПДФО, ПНП, ПНМ, ЄП. Динаміка цих податків подана на рис. 1.6.

Таблиця 1.2 – Динаміка балансових показників МБ за період 2019-2023рр [5,9,12]

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2019
Загальний фонд						
Доходи, млн грн	519 525	425 953,4	502031,5	527 046,3	590 528,9	+71003,9
Видатки, млн грн	442 583,9	357 728,5	408 858,6	421 543,2	476 293,0	+33709,1
Кредитування, млн грн	463,6	169,9	313,4	997,6	371	-92,6
Дефіцит/Профіцит, млн грн	76477,4	68054,9	92859,4	104505,4	113864,8	+37387,4
Спеціальний фонд						
Доходи, млн грн	41002,8	45 526,5	78667,5	28050,7	62080,1	+21077,3
Видатки, млн грн	123664,6	120379,5	160569,5	62751,9	170529,4	+46864,8
Кредитування, млн грн	82,5	50,1	-71,7	-69,6	5,5	-77
Дефіцит (Профіцит, млн грн (+))	-82744,4	-74903,1	-81830,2	-34631,5	-108454,9	+25710,5

Видатки МБ змінювалися також впродовж 2019-2023 рр. на 80 574 млн грн , як представлено в табл. 1.3.

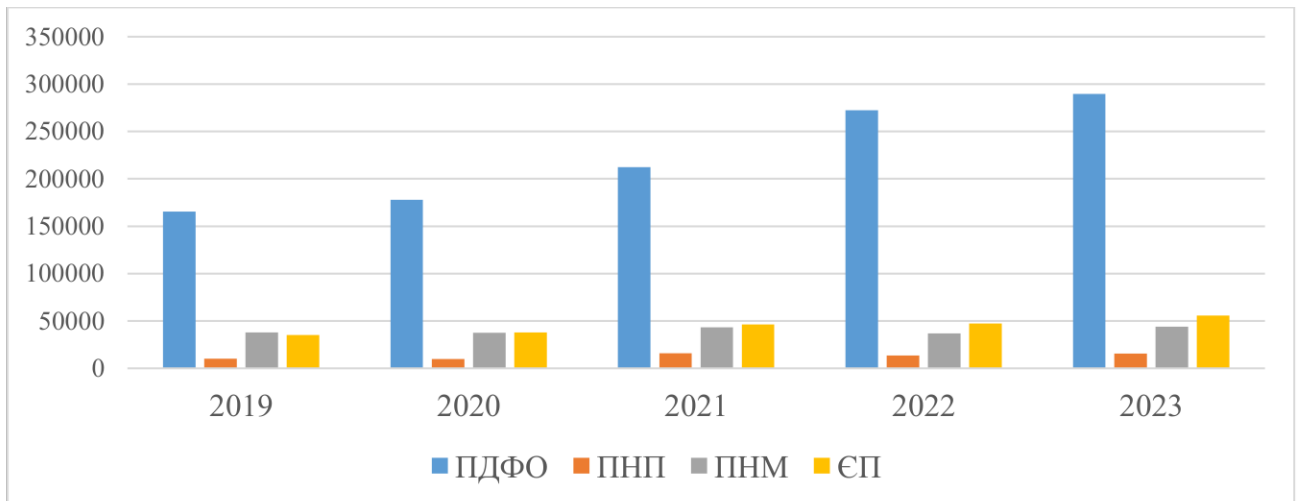

Рисунок 1.6 – Динаміка бюджетоутворюючих податків всіх МБ України, млн (побудовано за [5,9,12])

Позитивну динаміку мали видатки на загальнодержавні функції (+18088,8 млн грн), громадський порядок, безпека (+15512,7), економічна

діяльність (+31129,4), ЖКГ (+27649,3), освіта максимальне зростання (+61086,9 млн грн), міжбюджетні трансферти (+34190,3), незначне збільшення духовний та фізичний розвиток (+5 070,3).

Таблиця 1.3 – Динаміка видатків МБ, млн грн [5,9,12]

Показник	Станом на певний період					Відхилення +/-
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023р.	
Загальнодержавні функції	34 914,8	40 969,4	45 962,7	46 469,1	53003,6	+18 088,8
Громадський порядок, безпека та судова влада	1 304,6	1 833,7	1 739,7	11 108,3	16817,3	+15 512,7
Економічна діяльність	81 854,2	93 925,5	112 360,2	61 065,8	112983,6	+31 129,4
Охорона навколишнього природного середовища	3 413,5	2 419,7	2 420,3	512,5	1193,4	-2 220,1
Житлово-комунальне господарство	34 379,1	32 125,9	56 730,4	40 631,4	62028,4	+27 649,3
Охорона здоров'я	89 816,2	50 865,9	33 105,2	31 008	38161,2	-51 655
Духовний та фізичний розвиток	21 583,1	21 884,4	27 388	22 584,7	26653,4	+5 070,3
Освіта	187 099,7	199 425,8	249 077,4	232 250,3	248186,6	+61 086,9
Соціальний захист та соціальне забезпечення	103 158,1	23 999,2	28 067,7	29 199,1	44879,4	-58 278,7
Міжбюджетні трансферти	8 725	10 658	12 576,1	9 465,6	42915,3	+34 190,3
Всього:	566 248,5	478 108	569 428,2	484 295,2	646822,5	+80 574

Негативну тенденцію мали охорона навколишнього середовища (-2220,1 млн грн), охорона здоров'я (-51655 млн грн) та соціальний захист і соціальне забезпечення (58278,7 млн грн). У розрізі теми дослідження акцентуємо більш детально увагу на окремих напрямках фінансування видатків «Економічна діяльність» (табл.1.4). Серед зазначених напрямках фінансування позитивну динаміку мали показники фінансування «Сільське господарство» (+541,9 млн грн), «Транспорт» (+24931,5 млн грн), «Зв'язок, телекомунікації..» (+1065,4

млн грн). зменшення фінансування відбулося за статтею «Будівництво» (-3236,1 млн грн), що і обумовлено воєнним станом в країні.

Таблиця 1.4 – Динаміка видатків МБ на економічну діяльність, млн грн [5,9,12]

Показники	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2019
Сільське господарство	50	355,9	446,6	156,4	591,9	+541,9
Транспорт	40735,1	48695,3	58825,8	29810,8	65666,6	+24931,5
Будівництво	15022,7	23046,8	22628,8	2920,7	11786,6	-3236,1
Зв'язок, телекомунікації	1094,6	1048,6	1958,6	737,2	2160	+1065,4

В умовах воєнного стану ОМС відіграють фундаментальну роль у формуванні фінансового та соціального базису регіонів та їхніх громад. ОМС активно підтримують мешканців і військових, які постраждали внаслідок атак російської агресії, організовують прихисток ВПО, забезпечують працевлаштування, підтримку релокованого бізнесу.

Необхідно зазначити, що з перших днів війни Міністерство економіки України реалізує програму для релокації українських підприємств, які перебувають на території бойових дій. Через майданчики системи «Прозорро.Продажі» можна подати заявку на релокацію в такі регіони (області): Київська, Полтавська, Дніпропетровська, Кіровоградська, Черкаська, Волинська, Рівненська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Тернопільська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська. Будь-яке підприємство, що постраждало від бойових дій може подати заявку і отримати пакет державної підтримки [6,11,26]:

- підбір місця розташування для потужностей підприємства;
- допомога з перевезенням на нову локацію;
- сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників;
- підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту.

Статистичні дані інформаційного порталу Опендатабот на кінець вересня 2023 р. свідчать, що з початку війни переїхало 840 підприємств, з яких працюють на новому місці 667. Серед лідерів релокованого бізнесу Львівська і Закарпатська області - 199 та 120 підприємств відповідно, далі Чернівецька – 78, Івано-Франківська – 70. У розрізі України (див. рис. А.2 Додаток А) [18,23].

Експерти зазначають, що основними чинниками, що вплинули на релокацію бізнесу це безпека (63,1%), наявність клієнтів (38,8%), наявність кваліфікованого персоналу (22,5%), логістика (20,6%), наявність електроенергії (17,5%), наявність житла для команди та персоналу (16,3%), транспортна інфраструктура (11,9%), цивільна інфраструктура (10,6%), наявність фінансової підтримки (10%) та інші. Найбільші фінансові втрати зазнав промисловий сектор, 55% промислових компаній мали збитки від 100 тис доларів США і більше, найменше втрат через агресію зазнали підприємства у сфері маркетингу, консалтингу та дизайну - 14% [18,23].

Також необхідно звернути увагу на той факт, що за два роки війни суттєво зросла кількість ФОП, що здійснюють підприємницьку діяльність. Так, за даними [18, 23] за другий рік війни було відкрито майже 315 тис ФОП, кількість новостворених компаній приросла на 60% у порівнянні з 2022р. В Додатку А. рис. А.3 подані статистичні дані ТОП-10 галузей ФОПів, що зареєструвалися за період 1 лютого 2023 до 1 лютого 2024р. Найбільше ФОПів у сфері надання послуг перукарнями та салонами краси – 19426, роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах – 18102, роздрібна торгівля фірмами поштового замовлення або через мережу інтернет – 17 901.

При цьому, у перший рік війни близько 12% всіх відкритих ФОПів були з КВЕДом «комп'ютерне програмування», проте на другий рік війни їхня частка зменшилася до 5,6%. Серед компаній, що відкрилися впродовж другого року війни, найчастіше обрано галузь «Неспеціалізована оптова торгівля» - 1833, «Надання в оренду і експлуатацію нерухомого майна» - 1683, «Будівництво житлових і нежитлових будівель» - 1024 (деталі в Додатку А рис.А.4). Абсолютне лідерство серед регіонів щодо відкриття м.Київ – 9,8 тис

(36%) компаній і 44,6 тис (14%) ФОПів. Дніпропетровська область має 28,3 тис (9%) ФОП та 2,4 тис компаній. У Львівській області було створено 24,4 тис ФОП (7,7%) та понад 2 тис (8%) компаній. Цікавим є те, що 56% нових ФОП в Україні в 2023 р. відкрили жінки. На рис. А.5, А.6 Додатку А подані дані за місцями за гендерною складовою та у розрізі регіонів. Найбільшу частку відкритих ФОП жінками має Хмельницька область – 61,66%, Чернігівська - 59,57%, Сумська - 57,95%.

Таким чином, МБ, як централізовані фонди та фінансова основа розвитку громад і регіонів забезпечують реалізацію програм і заходів соціально-економічного розвитку. Планування МБ відбувається відповідно до стратегії розвитку громад і регіонів на середньострокову перспективу. Прогнози соціально-економічного розвитку МБ формуються на 3 роки.

Доходи МБ охоплює всі доступні ресурси: податкові надходження, неподаткові надходження, операції з капіталом, трансферти.

Видатки МБ відповідають стратегії та напрямів діяльності ГРБК, з урахуванням галузевих пріоритетів майбутніх видатків, які відображаються в бюджетних програмах - сукупності заходах, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань, очікуваного результату, визначення яких здійснює ГРБК.

Визначається прогноз власних доходів бюджету та міжбюджетних трансфертів, який здійснюється на основі бюджетних запитів для обґрунтування проекту місцевого бюджету. Обсяг фінансових ресурсів на поточні та капітальні видатки.

Формуються паспорти бюджетних програм з урахуванням ГОБ на надання послуг освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, інвестиційних проектів тощо [29].

Здійснюється моніторинг та оцінка вже існуючих програм за результативними показниками: затрат, продукту, ефективності, якості, які мають бути підтверджені офіційною звітністю.

2 АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЗА ПЕРІОД 2019-2023 РОКІВ

У розрізі мети дослідження кваліфікаційної роботи доцільно проаналізувати виконання зведеного бюджету Сумської області (ЗБСО). Для аналізу бюджетних показників скористаємося державним веб-порталом Міністерства фінансів України «Прозорий бюджет». Профіль бюджету та його місце в структурі бюджетної системи України подано на рис.2.1 [9].

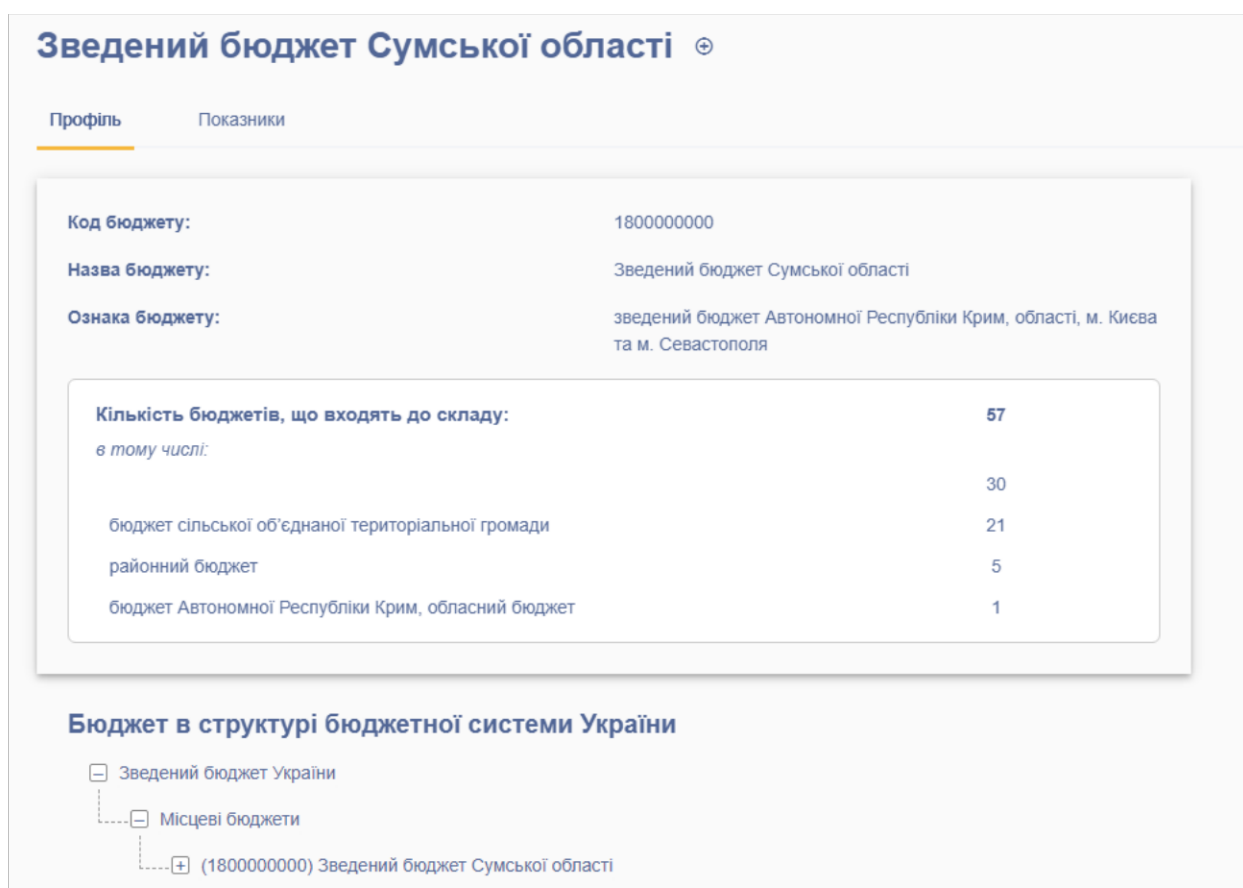

Рисунок 2.1 – Профіль Зведеного бюджету Сумської області [9]

Балансові показники ЗБСО систематизовані в табл. 2.1. В цілому з 2019 р відбулося зменшення доходів бюджету за загальним фондом і за спеціальним фондом, окрім 2023 р. Аналогічну тенденцію мали і видатки зведеного бюджету як за загальним так і за спеціальним фондом.

Таблиця – Агрегований баланс ЗБСО, млн грн [9,16]

Показники виконання	2019	2020	2021	2022	2023
Загальний фонд					
Доходи	16630,43	11022,82	12209,1	13230,06	13973,9
Видатки	15475,4	9965,39	10536,8	11151,2	12881,9
Кредитування	5,7	6,3	7,4	-	-
Дефіцит (-)/Профіцит(+)	16624,71	1051,08	-7,4	2078,8	1091,9
Спеціальний фонд					
Доходи	1248,87	1375,052	2493,3	770,98	2351,4
Видатки	2529	2443,65	3639,3	1269,87	4098,7
Кредитування	-1,5	-0,36	-2,7	-1,9	1453,1
Дефіцит (-)/Профіцит(+)	1250,42	-1068,23	2,7	-496,9	-1748,76

Кредитування використовувалося на погашення дефіциту бюджету за як за загальним так і за спеціальним фондом в 2021р. Профіцит бюджету був в 2019, 2020, 2022, 2023 роках за Загальним фондом; за спеціальним тільки в 2019, 2021 роках. В інших роках ЗБСО мав дефіцит.

Деталізація доходів ЗБСО систематизована в табл.2.1.

Таблиця 2.1 – Доходи ЗБСО за період 2019 - 2023 рр., млн грн [9,16]

Доходи	Станом на певний період					Відхилення 2023/2019
	2019	2020	2021	2022	2023	+/-
Податкові надходження	6468,2	6864,9	8120,3	9640,1	10268,3	3800,1
Неподаткові надходження	559,9	447,1	518,3	604,4	1081,5	521,6
Доходи від операцій з капіталом	12,4	27,9	41,4	16,6	39,9	27,5
Офіційні трансферти	10825,7	5048,2	6004,6	3735,5	4931,7	-5894
Цільові фонди	12,8	9,5	18,3	4,2	3,8	-9
Разом	17879,3	12397,8	14703,1	14001	16325,4	-1553,9

Тенденція зростання податкових надходжень склала 3800,1 млн грн, неподаткових надходжень – 521,6 млн грн, доходів від операцій з капіталом – 27,5 млн грн, суттєве зменшення офіційних трансфертів на 5894 млн грн, і зменшення цільових фондів – 9 млн грн.

Структура доходів ЗБСО візуалізовано на рис. 2.1 за кожен рік.

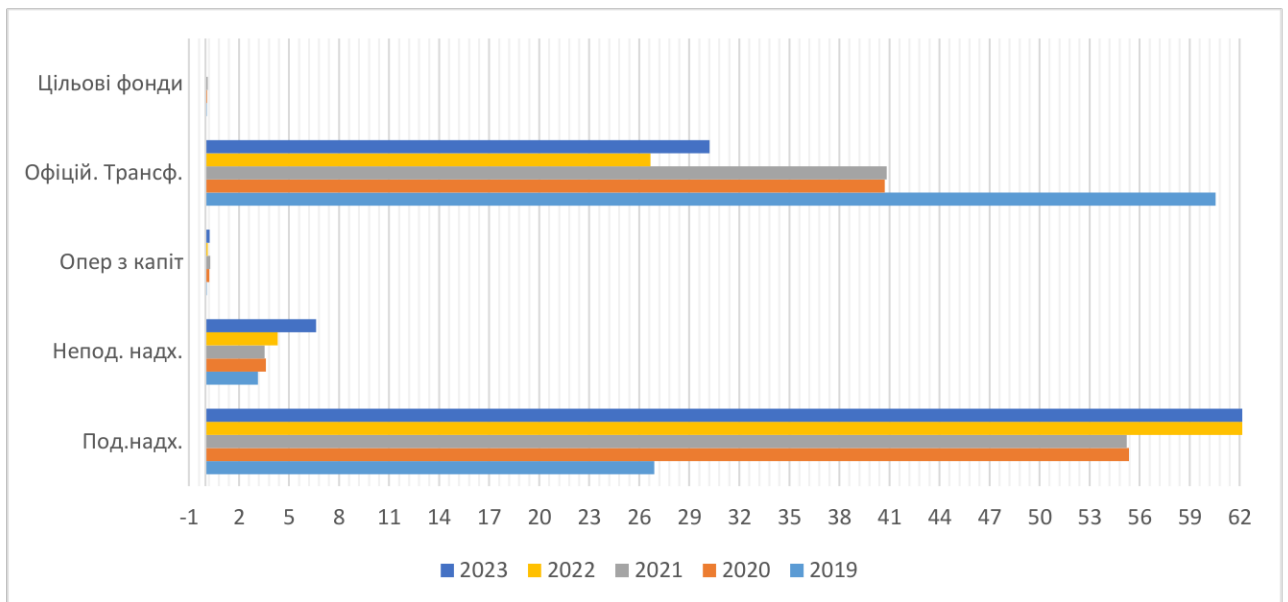

Рисунок 2.1 – Структура доходів ЗБСО за 2019-2023 рр., % [9,16]

Отже, основними статтями наповнення ЗБСО були «Податкові надходження», «Неподаткові надходження», «Операції з капіталом». Збільшення трансфертів в структурі бюджету за 2023 р було пов'язано з виконанням фінансуванням військових.

В податкових надходженнях максимальне збільшення було за статтею «Податки на доходи...» 3196,8 млн грн, «Місцеві податки і збори» - 354,7 млн грн, «Внутрішні податки на товари і послуги» - 166,4 млн грн, «Рентна плата...» - 95,5 млн грн. Негативна тенденція спостерігалася по сплаті екологічного податку – 13,2 млн грн.

Таблиця 2.2– Динаміка податкових надходжень зведеного бюджету Сумської області за період 2019-2023 рр., млн грн [9,16]

Податкові надходження	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2019
Податки на доходи.....	4252,2	4601,3	5510,7	7247,3	7449,0	+3196,8
Рентна плата за використання ін. природних ресурсів	235,1	202,5	280,8	354,2	330,6	+95,5
Внутрішні податки на товари і послуги	291,1	319,7	364,7	272,1	457,5	+166,4
Місцеві податки і збори	1662,0	1716,2	1936,4	1748,0	2016,7	+354,7
Інші податки і збори (Екологічний податок)	27,5	25,1	27,5	18,2	14,3	-13,2

Візуалізація структури податкових надходжень ЗБСО подано на рис.2.2.

Рисунок 2.2 – Візуалізація структури податкових надходжень ЗБСО за період 2019-2023 років, % [7,9,16]

Податкові надходження 75,18% займали в 2022 р і в 2019 р було їх мінімальне значення 65,74%. Місцеві податки і збори на жаль в структурі мали негативну тенденцію від 25,7% в 2019 р і 19,64% в 2023 р. Цікавою є динаміка неподаткових надходжень ЗБСО, що систематизована в табл.2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка неподаткових надходжень ЗБСО, млн грн [9,16]

Неподаткові надходження	2019	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023/2019
Доходи від власності та підприємницької діяльності.	31	24	26,6	26,3	13,7	-17,3
Адміністративні збори і платежі	125,4	122,9	139,8	144,7	202,1	+76,7
Інші неподаткові надходження	21,6	28,4	22,6	21,3	35,7	+14,1
Власні надходження бюджетних установ	381,7	271,7	329,1	411,9	829,9	+448,2

Суттєво зросли власні доходи бюджетних установ за аналізований період - 448,2 млн грн, що свідчить про додаткові отримані доходи на рахунки бюджетних установ. Взагалі власні надходження бюджетних установ регулюються ст.13 БКУ і мають наступні види класифікації (рси.2.3).

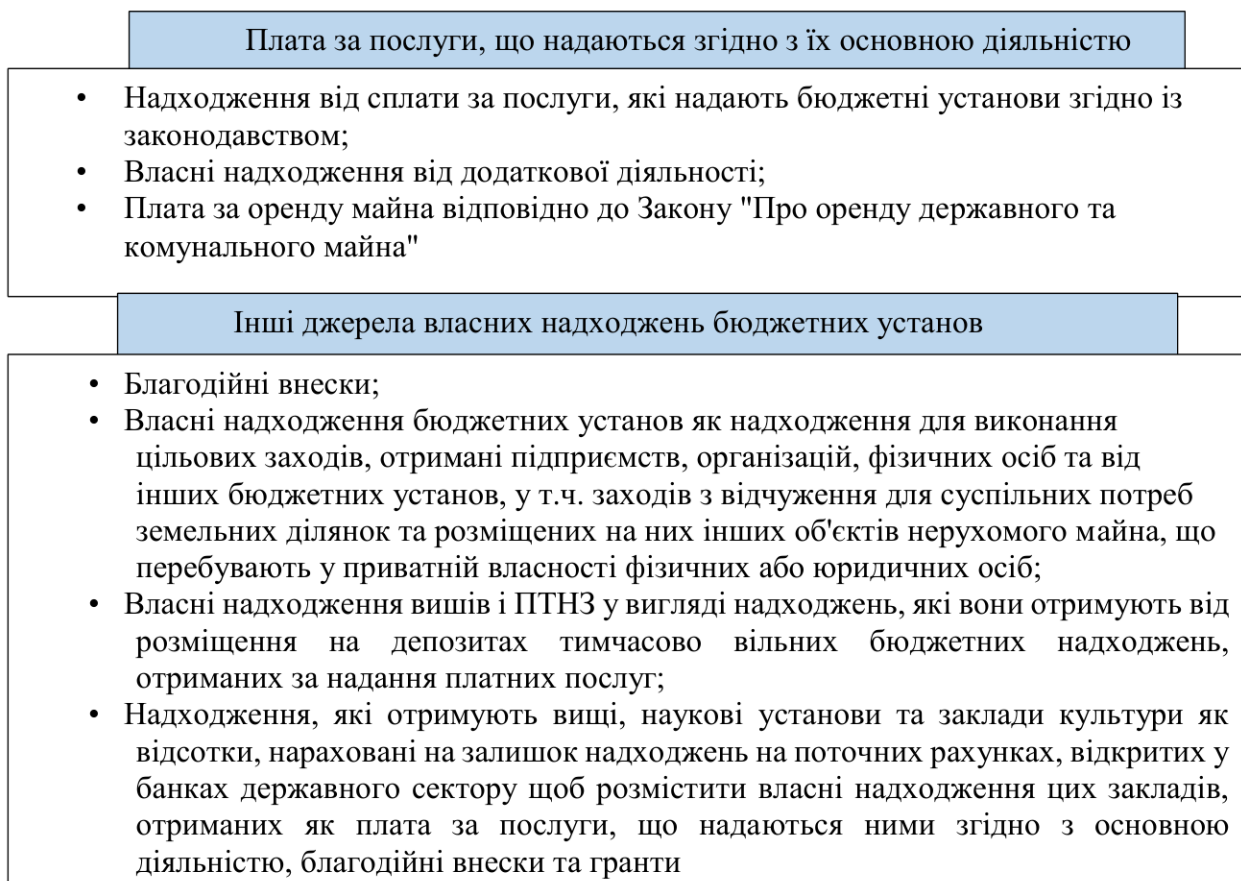

Рисунок 2.3 – Класифікація доходів бюджетних установ [2,3]

Окрім бюджетних установ, позитивну тенденцію мали статті «Адміністративні збори і платежі» - 76,7 млн грн, та «Інші неподаткові надходження» - 14,1 млн грн.

Необхідно також звернути увагу на бюджетоутворюючі податки ЗБСО, що подані на рис.2.4. Левову частку надходжень займає ПДФО, що наповнював бюджет у розмірі від 4146 млн грн в 2019 р і зріс до 7332,6 млн грн в 2023р. Незначно наповнює бюджет ПНП (залишається на рівні МБ тільки 10% цього податку, інше перераховується до ДБУ). ПНМ займає другу позицію бюджетоутворюючих податків бюджету і наповнював бюджет в 2019 р у розмірі 895,2 млн грн, а у 2023 р вже - 947,1 млн грн. І третя сходинка у

ЄП, що наповнював бюджет починаючи з 765,6 млн грн в 2019 р і 1068,4 млн в 2023р.

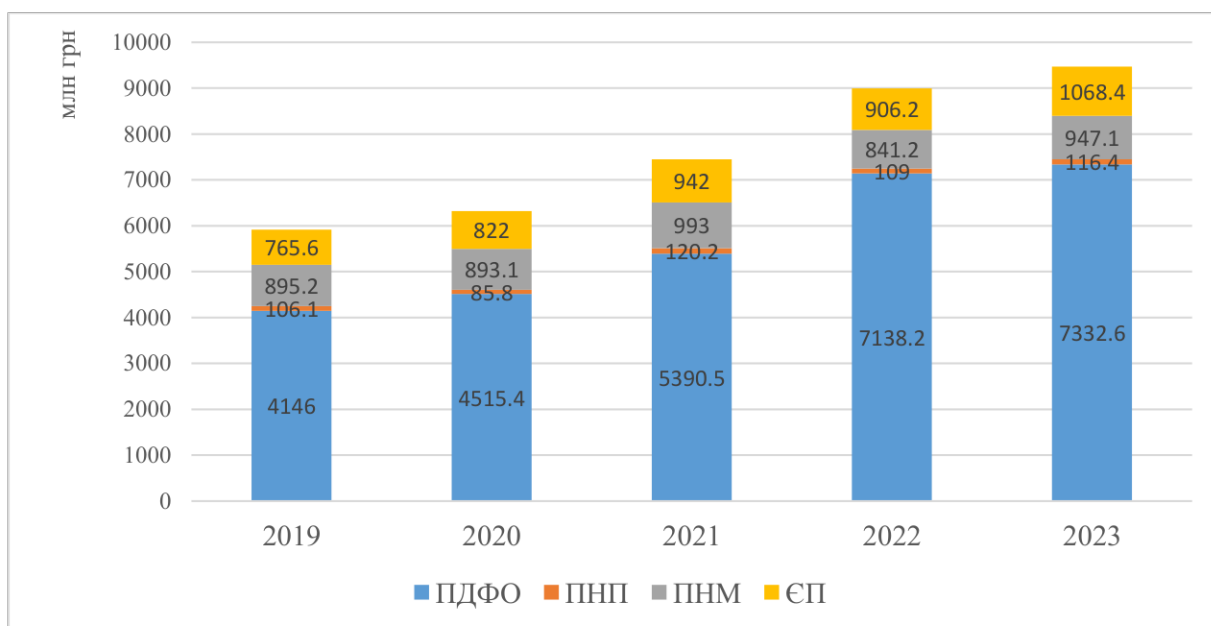

Рисунок 2.4 – Динаміка бюджетоутворюючих податків Зведеного бюджету Сумської області [9,16]

Що стосується видатків ЗБСО, вони як доходи мали тенденцію до зменшення на 1025,26 млн грн (табл. 2.4). Нажаль зведені дані видатків ЗБСО за 2023 рік так і не представлені на порталі «Прозорий бюджет», тому здійснено аналіз з 2019 по 2022 рік.

Отже, збільшення фінансування відбулося за статтями:

- громадський порядок, безпека та судова діяльність (+183,7 млн грн);
- житлово-комунальне господарство (+ 87,8 млн грн);
- духовний та фізичний розвиток (+10164 млн грн);
- освіта (1249,7 млн грн);
- соціальний захист та соціальне забезпечення (1940,7 млн грн).

Зменшення фінансування було за:

- загальнодержавні функції (2916,3 млн грн);
- економічна діяльність (-687 млн грн);
- охорона навколишнього природного середовища (-00 млн грн);
- охорона здоров'я (1641,5 млн грн);

Таблиця 2.3 – Обсяги видатків зведеного бюджету Сумської області за функціональною класифікацією за 2019-2022 рр., млн грн [9,16]

Показник	Станом на певний період				Відхилення 2023/2019
	2019	2020	2021	2022	
Загальнодержавні функції	4872,5	2374,5	2366	1956,2	-2916,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	39,1	41	47,8	222,8	+183,7
Економічна діяльність	1491,3	1574,8	1848,1	804,3	-687
Охорона навколишнього природного середовища	28,2	26,4	39,6	6,2	-22
Житлово-комунальне господарство	731,2	748,9	1206,3	819	+87,8
Охорона здоров'я	2361,4	1197	732,6	719,9	-1641,5
Духовний та фізичний розвиток	636,1	664,5	855,8	737,5	+101,4
Освіта	4843,2	5125,3	6307,7	6092,9	+1249,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	3002,6	656,2	773,3	1061,9	+1940,7
Разом:	18006	12409	14177,6	12421,1	-5584,9

У розрізі дослідження додатково проаналізуємо видатки ЗБСО на економічну діяльність (2.4). Статистичні дані підкреслюють падіння фінансування по всім статтям видатків на економічну діяльність, що пов'язано з військовою агресією на Україну. Значне падіння фінансування відбулося в промисловості, транспорті, інші економічна діяльність. Нажаль відсутність зведених даних за 2023 рік унеможливорює оцінити та проаналізувати ситуації у ЗБСО, проте дані у бюджету Сумської області дозволяють здійснити аналіз видатків на економічну діяльність і враховуючи 2023 рік. Треба відмітити, що структура видатків на економічну діяльність в ОБСО змінювалася за аналізований період (табл. 2.5). Позитивна тенденція виявилася у фінансуванні загальноекономічної і торгової діяльності в 2023 р. У фінансуванні транспорту також позитивна тенденція.

Таблиця 2.4 - Динаміка видатків на економічну діяльність ЗБСО, млн грн

[9,16]

Показники	2019	2020	2021	2022	Відхилення 2023/2019
Загально економічна, торговельна...	3,4	2,6	3,1	2,5	-0,9
Сільське господарство...	11,5	7,0	6,6	0,8	-10,7
Паливно- енергетичний комплекс	2,5	0,0	0,7	0,01	-2,4
Інша промисловість та будівництво	150,3	217,3	239,1	39,4	-110,9
Транспорт	737	1023,0	1066,1	334,2	-402,8
Зв'язок, телекомунікації..	11,8	18,9	25,3	5,5	-6,3
Інші галузі економіки	27,6	51,9	61,3	10,8	-16,8
Інша економічна діяльність	546,9	253,6	445,5	410,6	-136,3

В промисловості та будівництві зменшення фінансування в 2022 р, проте збільшення за 2023р. Інші галузі економіки за період війни взагалі не фінансувалися. Значно скоротилося фінансування у напрямку іншої економічної діяльності. Зв'язок і комунікації в структурі фінансування виділялися окремо тільки в 2020р. Сільське господарство суттєву підтримку мало в 2023 р і на 2024 р також уряд запланував широкий спектр бюджетних програм щодо підтримки сільгоспвиробників України.

Таблиця 2.5 – Структура видатків на економічну діяльність в ОБСО, %
[9,16,24]

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
Загальноекономічна торгівельна і трудова діяльність	0,31	0,23	0,24	0	0,89
Промисловість та будівництво	2,76	1,21	1,45	0,34	1,21
Транспорт	70	84,75	83,54	41,67	93,38
Інші галузі економіки	0,42	0,14	0,05	0	0
Інша економічна діяльність	26,49	12,26	14,68	57,41	1,98
Зв'язок, телекомунікації	0	1,38	-	-	-
Сільське господарство	0,02	0,03	0,03	-	2,53

Пріоритетні бюджетні програми підтримки підприємництва і бізнесу будуть проаналізовані в наступному пункті кваліфікаційної роботи.

3 БЮДЖЕТНІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ ТА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНІ

Підтримка регіонів є ключовим елементом у системі державного регулювання економіки, і являє собою сукупність заходів для вирішення питань підтримки бізнесу та розвитку конкурентоспроможного підприємництва в регіонах.

Слід відмітити, що розглядаючи систему регіонального розвитку, варто виділити дві складові: державна підтримки та державна координації розвитку регіону (рис. 3.1) [].

Рисунок 3.1 – Інструменти системи державного регулювання розвитку регіону [19-22]

В умовах війни підтримка бізнесу розглядується Урядом країни як один із пріоритетних напрямків відбудови повоєнної економіки. Держава запровадила комплекс дієвих програм підтримки бізнесу [1,6,8,10,11,14,32]:

- програма «Робота» (програмам відновлення, створення власної справи, генерація нових робочих місць, набуття сучасних і потрібних спеціальностей на

ринку праці, наповнення бюджету податками. Максимальна сума гранту до 8 млн грн) [14];

- єдине вікно для міжнародної торгівлі (цифровий ресурс Державної Митної служби України, який охоплює сервіси для бізнесу, громадян, інформацію по сплаті митних платежів, чат-боти: Telegram Bot, Митні органи, Вхід для контролюючих органів, Митниця в смартфоні, реєстри на публічна інформація, тощо) [13];

- підтримка МСБ (масштабна ініціатива для розвитку бізнесу в Україні, що має дві складові: онлайн-платформу Дія.Бізнес і офлайн - центри підтримки підприємців. Нажаль в м.Суми такий центр відсутній) (рис.3.2) [25];

Онлайн-складова Дія.Бізнес

•Платформа містить всю необхідну інформацію для відкриття та розвитку власного бізнесу на одному ресурсі. На онлайн-платформі для підприємців Дія.Бізнес доступні: довідник для підприємця, 150+ бізнес-ідей, шаблони необхідних юридичних документів для відкриття бізнесу, кейси українських підприємців, актуальні новини, безкоштовні онлайн- та офлайн-консультації, Національна онлайн-школа для підприємців, виставки в онлайн-форматі, віртуальний центр Дія.Бізнес, експортний напрям Дія.Бізнес, маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу, аналітика стану українського бізнесу, платформа для залучення імпаکت-інвестування та інші ініціативи.

Офлайн-складова Дія.Бізнес

•Мережа центрів підтримки підприємців Дія.Бізнес - простори, в яких українці можуть отримати безоплатні консультації, відвідати освітні події для підприємців, орендувати зали для івентів, протестувати свій продукт на спеціальній pop-up-локації.

Рисунок 3.2 – Складові підтримки малого/середнього бізнесу [25]

- урядовий офіс UkraineInvest (державне стимулювання індустріальних парків: звільнення від ПнП на 10 р за умови реінвестування інвестиційного проєкту, звільнення від ПДВ на ввезення нового обладнання, пільги на нерухомість на території індустріального парку, звільнення від оподаткуванням ввізним митом для власного користування. На території Сумської області створені індустріальні парки Greenfield: Суми, Тростянець, Свєма (м.Шостка)) [8];

- Дія.Сіті (правовий та податковий простір для ІТ – компаній. Переваги для резидентів : низькі податкові ставки на працю (5 % ПДФО, ЄСВ 22% від

мінімальної заробітної плати, 1,5% військовий збір), корпоративний податок (9% на «виведений капітал» або 18% на прибуток)) [10].

Також в період дії військового стану Уряд виплачує компенсацію роботодавцям за працевлаштування ВПО. В 2024 р така допомога сягає до 24 000 грн за працевлаштовану особу, якщо це ВПО з числа осіб, що мають інвалідність - виплати становлять 48 000 грн на кожного працівника. До речі в 2023 р Уряд компенсував 181 млн грн роботодавцям, що працевлаштували 14 400 осіб з ВПО [11,31].

Як зазначалося у 1 розділі кваліфікаційної роботи в Україні працює єдина платформа цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу. Переміщення підприємств здійснюється: самостійно, АТ «Укрзалізниця», АТ «Укрпошта». На 2024 р Законом України «Про Державний бюджет...» для підтримки великого бізнесу, середнього та малого підприємництва запропоновано перелік бюджетних програм, що надасть позитивний вплив на економічний розвиток регіонів, а також громад (рис. 3.3) [15]

Рисунок 3.3 – Запланований обсяг фінансування у сфері підтримки бізнесу на 2024 рік з ДБУ [15]

Повний перелік бюджетних програм представлено в табл. Б.1 Додатку Б. Також важливим напрямом підтримки щодо стимулювання розвитку підприємницької діяльності також в 2024 р запроваджено механізм кредитування за програмами Фонду розвитку підприємництва [32] :

- «Доступні кредити» (для підтримки мікро, малого, середнього бізнесу у вигляді часткової компенсації процентних ставок 5%,7%,9% 13% або 15% відповідно до зазначеного об'єкту кредитування, надання гарантій банкам. Статистичні дані щодо реалізації програми подані в Додатку В рис. Б.1);
- «Доступний фінансовий лізинг» (тип предмета лізингу: нерухомість, транспорт, сільськогосподарська техніка, промислове обладнання тощо. Максимальна сума договору – 60 млн грн, 90 млн грн для сільськогосподарського виробника, компенсаційна винагорода – 5%,7%,9%,11%. Динаміка реалізації програми представлена на рис.Б.2 Додатку В);
- «Доступний факторинг» (підтримка надається в межах отриманих державних коштів у вигляді часткової винагороди за договорами факторингу. Строк фінансування до 360 днів, максимальний ліміт – до 150 млн грн).

Слід зазначити позитивними стали практики кредитування підприємств комунальної власності, тому для відновлення економічного стану громад і регіонів саме ОМС зацікавлені в модернізації підприємств комунальної власності за рахунок державної підтримки, що задекларовані в бюджетних програмах. Також у 2024 р заплановано виділити 14 000 мікрогрантів для малого бізнесу і 1 000 грантів для переробних підприємств. Метою надання грантів є створення або розширення нових робочих місць, збільшення надходжень від сплати податків, зборів, ЄВСС.

Місцевий бізнес, скориставшись допомогою зможе:

- створити умови для підвищення зайнятості населення в громадах;
- поліпшити інфраструктуру проживання на відповідних територіях;

- забезпечення надходжень до МБ. Побудова лінії тренду бюджетоутворюючих податків ЗБСО на період до 2026 р обумовлює теоретичну можливість наповнення бюджету за рахунок ПДФО та ЄП (рис.В.1 Додаток В).

За оцінками зарубіжних експертів місцевий економічний розвиток має стати основою фінансової стійкості громад і максимально сприяти відновленню фінансово-економічного стану територій [29,34,35,37,38]. Оновлення діючих механізмів відновлення та розвитку економіки передбачається в частині (рис.3.4):

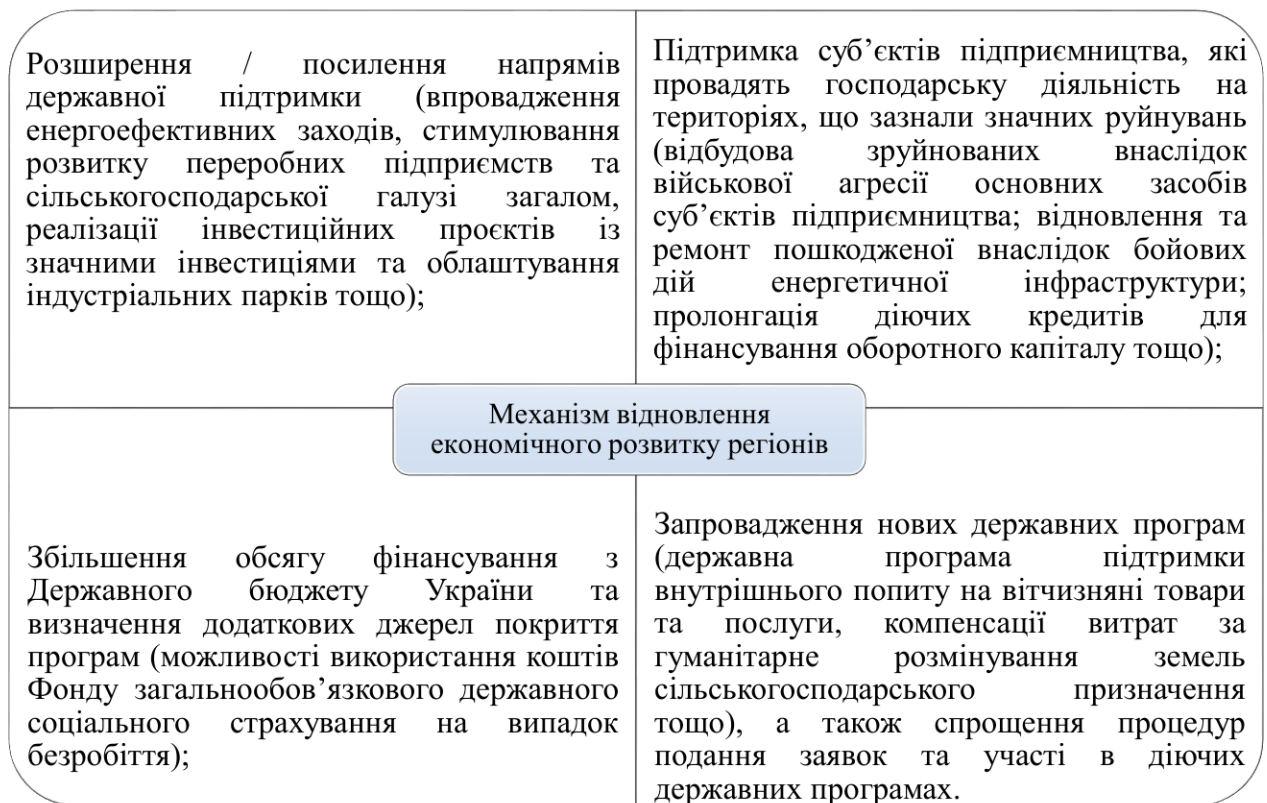

Рисунок 3.4 – Механізм відновлення економічного розвитку регіонів (авторська розробка)

Отже поступальне економічне відновлення місцевого підприємництва дасть змогу підвищити добробут мешканців громад шляхом забезпечення синергії у співпраці ОМС і представників бізнесу. З цієї точки зору в програмних документах держави серед ключових позицій щодо повноважень ОМС зазначені наступні (рис.3.5)[1].

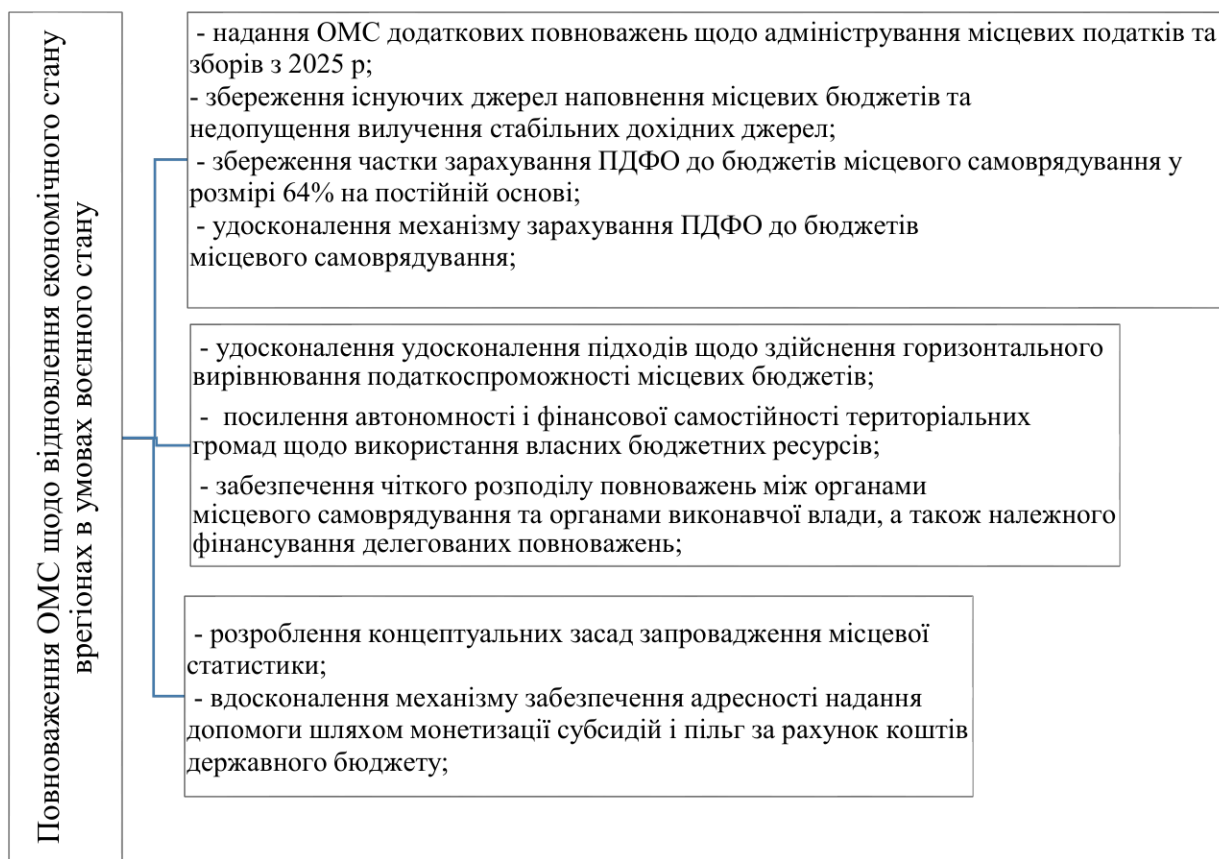

Рисунок 3.5 – Повноваження ОМС у забезпеченні відновлення економічного стану в регіонах [1]

У розрізі економічного і соціального відновлення Сумської області на 2024 рік, метою розвитку є «...створення безпечних умов для життя мешканців області, відбудови та розвитку регіональної економіки, у тому числі відновлення виробничої, транспортної, соціальної інфраструктури, інфраструктури енергетики, зв'язку, активізації малого та середнього бізнесу, подолання безробіття, підтримки вразливих верств населення, що опинились у складних життєвих обставинах, у тому числі внаслідок війни.» [17]. Перелік основних завдань на 2024 рік, що визначили ОМС в Сумській області подано на рис.3.6. Серед основних можливостей регіону ОМС зазначають підвищення конкурентоспроможності економіки громад, забезпечення сприятливих умов для залучення інвестицій, розвиток промисловості регіону, створення нових робочих місць, зростання надходжень до бюджету усіх рівнів регіону.

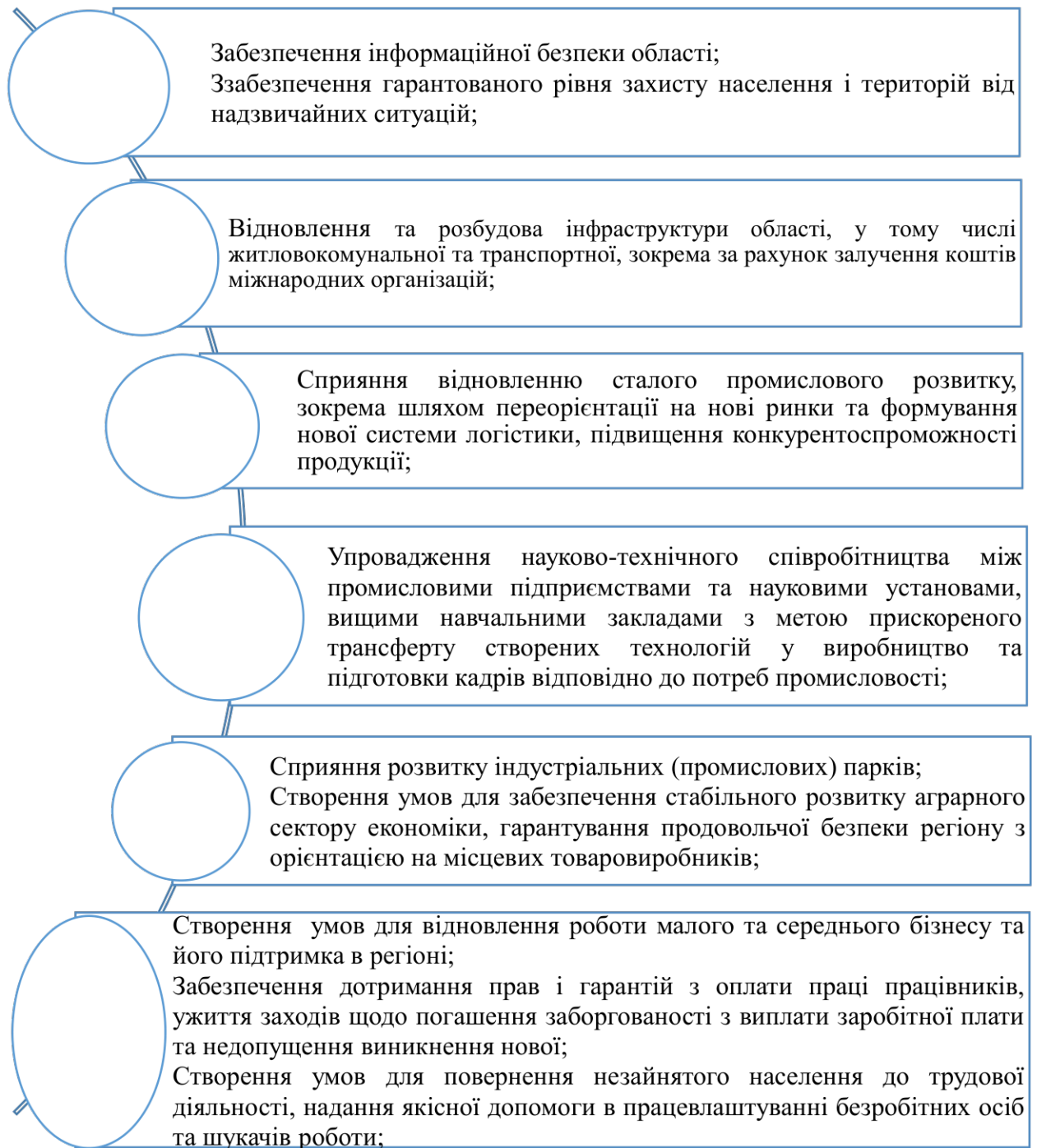

Рисунок 3.6 – Завдання економічного відновлення Сумської області на 2024 рік [17]

Отже, основний вектор розвитку орієнтовано на забезпечення стабільної економіки, створення нових робочих міст, підтримку бізнесу, забезпечення оборони регіону, підвищення соціального захисту населення, надання якісних освітніх, медичних послуг і ЖКГ, підвищення доходів населення.

ВИСНОВКИ

В кваліфікаційній роботі розглянуто роль місцевих бюджетів в соціально-економічному розвитку регіонів. Акцентовано увагу, що саме місцеві органи самоврядування (ОМС) мають визначну роль та значення у формуванні сталого місцевого розвитку громад і регіонів. Складання, схвалення та подання на розгляд відповідної ради прогнозу (проекту) місцевого бюджету починається з сукупності заходів ОМС щодо організації планування та використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного та соціального розвитку відповідної території, і реалізації державної стратегії регіонального розвитку.

В роботі зазначені стратегічні пріоритети регіонального розвитку, розкрита сутність етапів стратегії розвитку громад та принципи стратегічного розвитку громад.

За результатами аналізу наукової літератури систематизовано змістовне значення місцевого бюджету, як інструменту соціально-економічного розвитку регіону.

В роботі проаналізовано вплив місцевих бюджетів на ВВП, зведений бюджет України. Систематизовані балансові показники місцевих бюджетів за період 2019-2023 років у розрізі доходів, видатків, кредитування, фінансування за загальним і спеціальним фондами, розкрита динаміка бюджетоутворюючих податків місцевих бюджетів України (ПДФО, ПНП, ПНМ, ЄП). Детально проаналізовані видатки на економічну діяльність: сільське господарство, транспорт, будівництво, зв'язок та телекомунікації. Акцентовано увагу на державних програмах підтримки релокованого бізнесу, підтримку малого та середнього бізнесу .

В роботі здійснено аналіз зведеного бюджету Сумської області (ЗБСО) за період 2019-2023 років. Зазначено, що в цілому з 2019 р відбулося зменшення доходів бюджету за загальним фондом і за спеціальним фондом,

окрім 2023 р. Аналогічну тенденцію мали і видатки зведеного бюджету як за загальним так і за спеціальним фондом. Кредитування використовувалося на погашення дефіциту бюджету як за загальним так і за спеціальним фондом в 2021р. Профіцит бюджету був в 2019, 2020, 2022, 2023 роках за Загальним фондом; за спеціальним тільки в 2019, 2021 роках. В інших роках ЗБСО мав дефіцит.

Тенденція зростання податкових надходжень склала 3800,1 млн грн, неподаткових надходжень – 521,6 млн грн, доходів від операцій з капіталом – 27,5 млн грн, суттєве зменшення офіційних трансфертів на 5894 млн грн, і зменшення цільових фондів – 9 млн грн. Значно зросли неподаткові надходження бюджету, особливо власні надходження бюджетних установ (+448 млн грн.). Левову частку надходжень займає ПДФО, що наповнював бюджет у розмірі від 4146 млн грн в 2019 р і зріс до 7332,6 млн грн в 2023р. Незначно наповнює бюджет ПНП (залишається на рівні МБ тільки 10% цього податку, інше перераховується до ДБУ). ПНМ займає другу позицію бюджетоутворюючих податків бюджету і наповнював бюджет в 2019 р у розмірі 895,2 млн грн, а у 2023 р вже - 947,1 млн грн. І третя сходинка у ЄП, що наповнював бюджет починаючи з 765,6 млн грн в 2019 р і 1068,4 млн в 2023р. Статистичні дані підкреслюють падіння фінансування по всім статтям видатків на економічну діяльність, що пов'язано з військовою агресією на Україну. Значне падіння фінансування відбулося в промисловості, транспорті, інші економічна діяльність.

В роботі систематизовані сучасні інструменти державного регулювання розвитку регіонів, акцент зроблено на аналізі поточних бюджетних програмах підтримки підприємництва і бізнесу: eРобота, Дія.Бізнес, Дія. Сіті, UkraineInvest, програми Фонду розвитку підприємництва. Сформований сучасний механізм відновлення економічного розвитку регіонів.

Систематизовано завдання економічного відновлення Сумської області на основі побудови прогнозу бюджетоутворюючих податків Зведеного бюджету Сумської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетна декларація на 2025-2027 рр: Всеукраїнська Асоціація ОТГ надіслала пропозиції Міністерству фінансів України. URL: <https://hromady.org/byudzhetna-deklaraciya-na-2025-2027-rr-vseukra%D1%97nska-asociaciya-otg-nadislala-propozici%D1%97-ministerstvu-finansiv-ukra%D1%97ni/>
2. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
3. Бюджетний процес на місцевому рівні в Україні: правове регулювання, повноваження місцевої влади, участь громадськості. URL: https://hgi.org.ua/pdf/budjet/budjet_misz_rivnya.PDF
4. Бюджетні інструменти економічного відновлення та розвитку у 2024 році. URL: <https://decentralization.ua/news/17679>
5. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2023. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>.
6. Відбудуємо Україну через зміцнення регіонального та муніципального управління. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/a5a7939d-uk>
7. Дашборд місцевих бюджетів. URL: <https://decentralization.ua/finance/dashboard>
8. Державне стимулювання індустріальних парків. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/analytics-research/guide-ind-parks/>
9. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.
10. Дія.Сіті. URL: <https://city.diia.gov.ua/>
11. Дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna-v-grudni-2023-sicni-2024-roku>

12. Доходи зведеного бюджету України. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget>
13. Єдине вікно для міжнародної торгівлі. URL: <https://cabinet.customs.gov.ua/>
14. «Робота. URL: <https://erobota.djia.gov.ua/>
15. Закон України «Про Державний бюджет на 2024 рік» від 09.11.2023 р. №3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
16. Зведений бюджет Сумської області. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1800000000/info/profile>
17. Звіт «Програма економічного і соціального розвитку Сумської області» https://gue.sm.gov.ua/images/docs/programa_2016_/2024/zvit_prog_seo.pdf
18. Історичний рекорд: українці відкрили найбільшу кількість ФОПів на другий рік війни. <https://blog.youcontrol.market/istorichnii-riekord-ukrayintsi-vidkrili-naibilshu-kilkist-fopiv-na-drughii-rik-viini/#:~:text=%D0%9D%D0%B0%20%D0%B4%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D1%96%D0%BA%20%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8,%D0%B2%D1%81%D1%96%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8%20%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%E2%80%94%20268%20382>.
19. Інструменти економічного розвитку територій https://ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Local_Economic_Development_Tool_kit_UA.pdf
20. Камінська І. М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізм забезпечення: монографія / І.М. Камінська, І.М. Вахович; Луцький нац.технічний ун-т. – Л.: «Надстир'я », 2009. – 397 с.

21. Крикун Т.І. Місцеві бюджети як інструмент економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2020/126.pdf

22. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: корисні поради та кращі практики https://decentralization.ua/uploads/library/file/717/MER_2021_WEB.pdf

23. Опендатабот .URL: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war>

24. Паспорти бюджетних програм Сумської області на 2024 рік. URL: <http://sumy.sm.gov.ua/index.php/uk/2-uncategorised/23736-pasporti-byudzhetnikh-program-na-2024-rik>

25. Підтримка МСБ. URL: <https://business.dii.gov.ua/hubs>

26. Платформа для релокації бізнесу в безпечні регіони. URL: https://prozorro.sale/marketplace_landing-page/

27. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97- ВР. Урядовий кур'єр. 1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

28. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова від 05 серпня 2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

29. Рябушка Л.Б. Нові виміри застосування ПЦМ – Бюджетування в Україні. Пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів : монографія / за заг. ред. Л. Л. Гриценко. – Суми : Сумський державний університет, 2021. – 359

30. Рябушка Л.Б. Аналітична оцінка фінансової спроможності місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів / Л.Б. Рябушка, В.В. Койло // Бізнес інформ. – 2013. - №11. – С. 148-156

31. У 2024 р зростуть виплати роботодавцям за працевлаштування ВПО. URL: https://biz.ligazakon.net/news/224768_u-2024-rots-zrostut-viplati-robotodavtsyam-za-pratsevlashtuvannya-vpo

32. Фонд розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/>
33. Формування видатків бюджету : монографія / Ю.Д. Радіонов. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. – 616 с DOI: <http://doi.org/10.31617/m.knute.2019-449>
34. Di Vittorio, F. (2018). Fiscal regulation and economic growth: lessons from the past, challenges for the future. *Oxford Review of Economic Policy*, 34 (1), 116–136.
35. Jason, H. (2013). "Chapter 4: Medium-Term Budget Frameworks In Advanced Economies: Objectives, Design, And Performance". In *Public Financial Management and Its Emerging Architecture*. USA: International Monetary Fund. Retrieved Mar 13, 2024. URL: <https://doi.org/10.5089/9781475531091.071.ch004>
36. Oates, W. (2002) Assignment of Responsibilities and Fiscal Federalism. forumfed.org: website. forumfed.org. Retrieved from <https://forumfed.org/document/assignment-of-responsibilities-and-fiscal-federalism/>
37. Pawel Sitek. The idea of the local government`s the autonomy and financial independence. URL: https://www.researchgate.net/publication/282076781_The_idea_of_the_local_government's_the_autonomy_and_financial_independence
38. *Söller-Winkler, M.* (03.06.2021). Financial autonomy: At the heart of local government. URL: <https://decentralization.ua/en/news/13610>

ДОДАТОК А

СТАТИСТИКА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

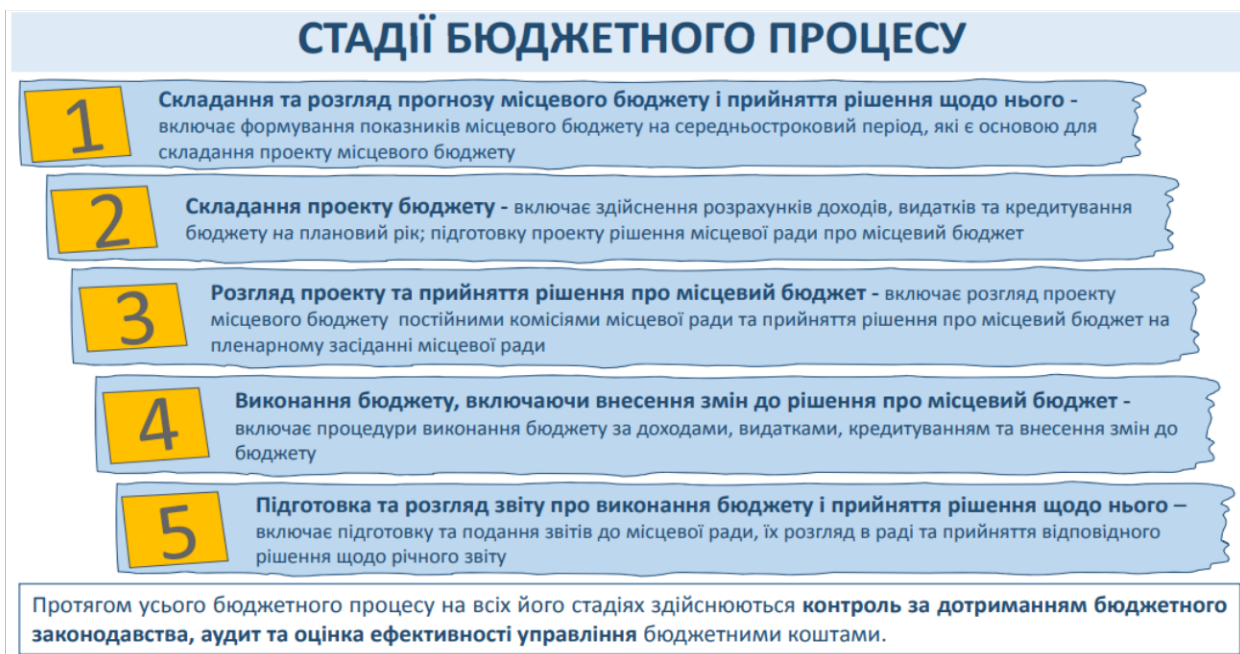

Рисунок А.1 - Стадії бюджетного процесу на місцевому рівні

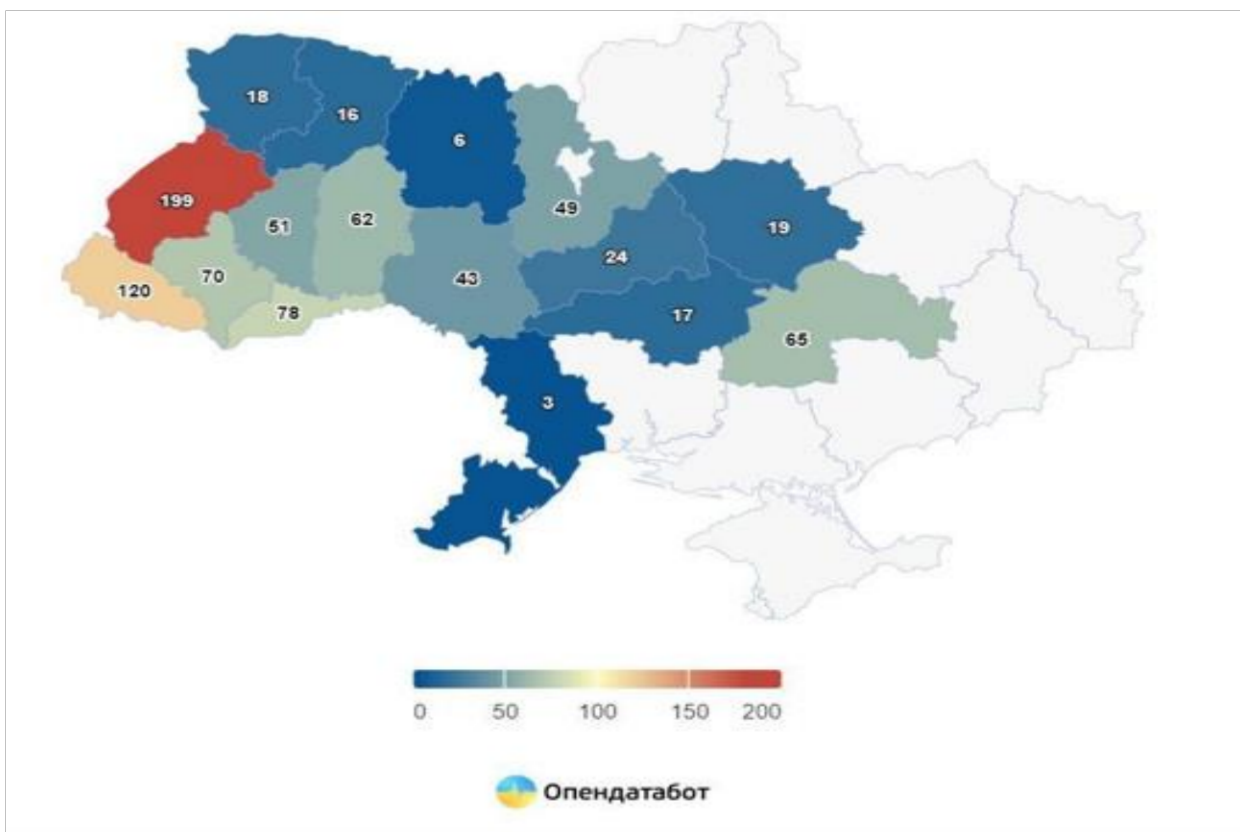

Рисунок А.2 – Релокований бізнес в Україні [18,23]

ТОП-10 галузей ФОПів

Ренкінг за КВЕДами, які реєструвалися в період з
1 лютого 2023 до 1 лютого 2024

№	КВЕД	Кількість
1	 Надання послуг перукарнями та салонами краси	19 426
2	 Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах	18 102
3	 Роздрібна торгівля фірмами поштового замовлення або через мережу інтернет	17 901
4	 Комп'ютерне програмування	17 569
5	 Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування	14 310
6	 Інші види роздрібної торгівлі в неспеціалізованих магазинах	12 852
7	 Вантажний автомобільний транспорт	11 507
8	 Надання інших інформаційних послуг	8 856
9	 Інші види освіти	6 945
10	 Оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах	6 253

Дані: ЄДР

Аналітика: YouControl

YC MARKET

Рисунок А.3 – ТОП 10 галузей ФОПів, що відкрилися за 2023 р. [18,23]

ТОП-10 галузей компаній

Ренкінг за КВЕДами, які реєструвалися в період з
1 лютого 2023 до 1 лютого 2024

№	КВЕД	Кількість
1	 Неспеціалізована оптова торгівля	1 833
2	 Надання в оренду й експлуатацію нерухомого майна	1 683
3	 Будівництво житлових і нежитлових будівель	1 024
4	 Вантажний автомобільний транспорт	853
5	 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин	748
6	 Комп'ютерне програмування	714
7	 Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування	633
8	 Оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітех обладнанням	561
9	 Оптова торгівля паливом	539
10	 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	500

Дані: ЄДР

Аналітика: YouControl

YC MARKET

Рисунок А. 4 – ТОП 10 галузей компаній, що відкрилися за 2023р.

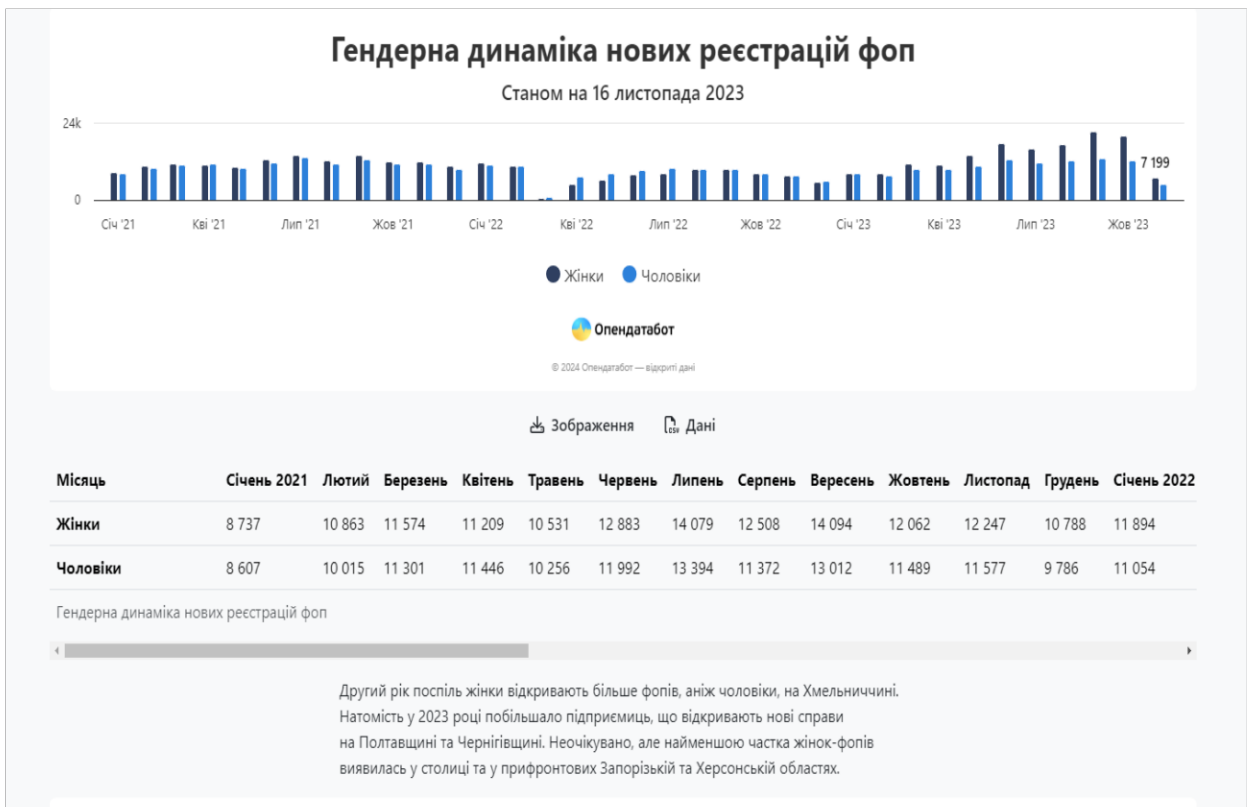

Рисунок А.5 – Динаміка новостворених ФОП у розрізі гендеру [18, 23]

Рисунок А.6 – Частки ФОП відкритих жінками у розрізі регіонів України

ДОДАТОК Б
БЮДЖЕТНІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ ТА РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА

Табл. 1. Бюджетні програми підтримки та розвитку підприємництва у 2024 році

Назва бюджетної програми (БП)	Мета БП	Завдання БП	Обсяг млн. грн	Напрямок використання коштів
Блок 1. Кредитна підтримка				
Забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва (ФРП)	надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємства, спрямованої на розвиток підприємства, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, розвиток високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, фінансування с/г товаровиробників для проведення с/г діяльності в умовах воєнного стану	Сприяння створенню нових робочих місць, розширенню бізнесу, створенню нових підприємств, поверненню трудових мігрантів.	18000	часткова або повна компенсація ФРП відсотків за кредитами, що надаються суб'єктам підприємства
				часткова компенсація ФРП винагороди за договорами фінансового лізингу, які укладені із суб'єктами підприємства
	надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємства за договорами фінансового лізингу	Сприяння розвитку суб'єктів підприємства, збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, впровадження інновацій		покриття витрат ФРП за супроводження та забезпечення надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємства
Блок 2. Грантова підтримка				

Назва бюджетної програми (БП)	Мета БП	Завдання БП	Обсяг млн. грн	Напрямок використання коштів
Надання грантів для створення або розвитку бізнесу	створення нових робочих місць, підтримка сільськогосподарських товаровиробників, збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення продовольчої безпеки	Розвиток підприємств переробної промисловості шляхом надання безповоротної державної допомоги у формі грантів на створення або розвиток переробних підприємств, створення робочих місць	2 647	надання безповоротної державної допомоги суб'єктам господарювання у формі грантів на створення або розвиток переробних підприємств
		Розвиток с/г товаровиробників в шляхом надання безповоротної державної допомоги у формі грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства, збільшення площ насаджень		надання безповоротної державної допомоги у формі грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства
		Розвиток с/г товаровиробників в шляхом надання безповоротної державної допомоги у формі грантів для створення або розвитку тепличного господарства, збільшення площ насаджень овочевих культур в закритому ґрунті		надання безповоротної державної допомоги у формі грантів для створення або розвитку тепличного господарства

Блок 3. Підтримка агросектору

Назва бюджетної програми (БП)	Мета БП	Завдання БП	Обсяг млн. грн	Напрямок використання коштів
Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції	Стимулювання розвитку фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції, підвищення рівня продовольчої безпеки та економічної стійкості України	Забезпечення безперебійного виробництва сільськогосподарської продукції.	796	<p>бюджетна субсидія на одиницю оброблених угідь сільськогосподарського призначення для провадження с/г діяльності;</p> <p>спеціальна бюджетна дотація за утримання великої рогатої худоби (корів) усіх напрямів продуктивності</p>
Фінансова підтримка сільгосп виробників	Збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, сприяння розвитку аграрного ринку та забезпечення продовольчої безпеки.	<p>Стимулювання розвитку с/г товаровиробників, підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва</p> <p>Стимулювання розвитку сімейних фермерських господарств</p> <p>Стабілізація валового виробництва сільськогосподарських культур</p> <p>Підвищення ефективності сільського господарства в умовах змін клімату</p>	205	Бюджетні кошти спрямовуються для надання державної підтримки у вигляді бюджетної дотації сільгосптоваровиробникам на безповоротній основі
Часткова компенсація вартості с/г техніки та обладнання вітчизняного виробництва	Збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення продуктивності в сільському господарстві, сприяння розвитку аграрного ринку та забезпечення продовольчої безпеки	Стимулювання розвитку суб'єктів господарювання – виробників сільськогосподарської продукції, підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництв.	1 000	Забезпечення суб'єктів господарювання вітчизняною технікою та обладнанням для агропромислового комплексу шляхом здійснення часткової компенсації вартості техніки та обладнання, що закуплені у вітчизняних виробників та/або їх дилерів

Назва бюджетної програми (БП)	Мета БП	Завдання БП	Обсяг млн. грн	Напрямок використання коштів
	Збільшення обсягів виробництва і реалізації продукції вітчизняного виробництва для агропромислового комплексу.	Оновлення машинно-тракторного парку суб'єктів господарювання – виробників сільськогосподарської продукції, підвищення їх купівельної спроможності		
Блок 4. Підтримка інвесторів				
Забезпечення державної підтримки реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями	Надання державної підтримки реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями	Створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій	3 000	Надання державної підтримки інвестиційних проектів із значними інвестиціями на будівництво об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури (автомобільних шляхів, ліній зв'язку, засобів тепло-, газо-, водо- та електропостачання, інженерних комунікацій)
		Створення нових робочих місць		Надання державної підтримки інвестиційних проектів із значними інвестиціями шляхом компенсації вартості збудованих заявником або інвестором із значними інвестиціями об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури (автомобільних шляхів, ліній зв'язку)
		стимулювання економічного розвитку регіонів та зростання конкурентоспроможності економіки України		Надання державної підтримки інвестиційних проектів із значними інвестиціями шляхом компенсації витрат на підключення та приєднання до інженерно-транспортних мереж
Державне стимулювання	Створення умов для залучення внутрішніх	Забезпечення державної	1 000	Облаштування індустріальних

Назва бюджетної програми (БП)	Мета БП	Завдання БП	Обсяг млн. грн	Напрямок використання коштів
створення індустриальних парків	та зовнішніх інвестицій шляхом надання державного стимулювання облаштування та функціонування індустриальних парків	підтримки індустриальних парків для випереджаючого розвитку економіки України у довгостроковій перспективі та збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів та фінансування соціальних ініціатив, а також створення сприятливого інвестиційного клімату		(промислових) парків та/або забезпечення будівництва об'єктів суміжної інфраструктури, необхідних для створення та функціонування індустриальних (промислових) парків
		Здійснення підтримки ініціаторів створення, керуючих компаній та учасників індустриальних парків, а також сприяння реалізації Стратегії розвитку індустриальних парків.		Надання повної або часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами (позиками) на облаштування та/або здійснення господарської діяльності у межах індустриальних (промислових) парків
		Надання компенсації витрат ініціаторам створення індустриальних (промислових) парків - суб'єктам господарювання, керуючим компаніям та учасникам індустриальних (промислових) парків на підключення та приєднання до інженерно-транспортних мереж		
Створення і функціонування Офісу розвитку індустриальних парків				
Блок 5. Підтримка будівництва (придбання) житла				
Реалізація ПАТ «Українська фінансова житлова компанія» житлової політики держави шляхом забезпечення громадян України житлом	Реалізація житлової політики держави шляхом забезпечення громадян України житлом через надання компенсації ПАТ "Українська фінансова житлова компанія" частини процентної ставки за кредитами,	Забезпечення громадян України доступним житлом	1 443,7	Забезпечення соціально вразливих категорій осіб, які потребують додаткової державної підтримки та всіх громадян України, які потребують поліпшення житлових умов доступним іпотечним кредитуванням

Назва бюджетної програми (БП)	Мета БП	Завдання БП	Обсяг млн. грн	Напрямок використання коштів
	забезпеченими предметом іпотеки			

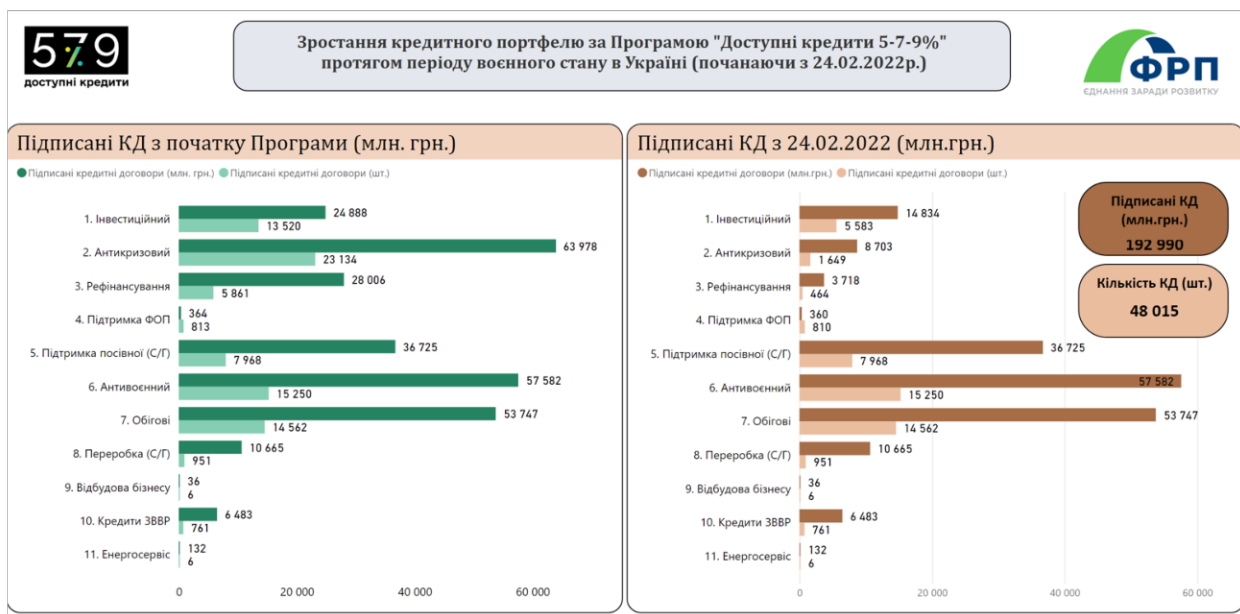

Рисунок Б.1 – Реалізація Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%»

Рисунок Б.2 – Динаміка реалізації програми «Доступний фінансовий лізинг»

ДОДАТОК В

ПРОГНОЗ ПОДАТКІВ ДО ЗБСО

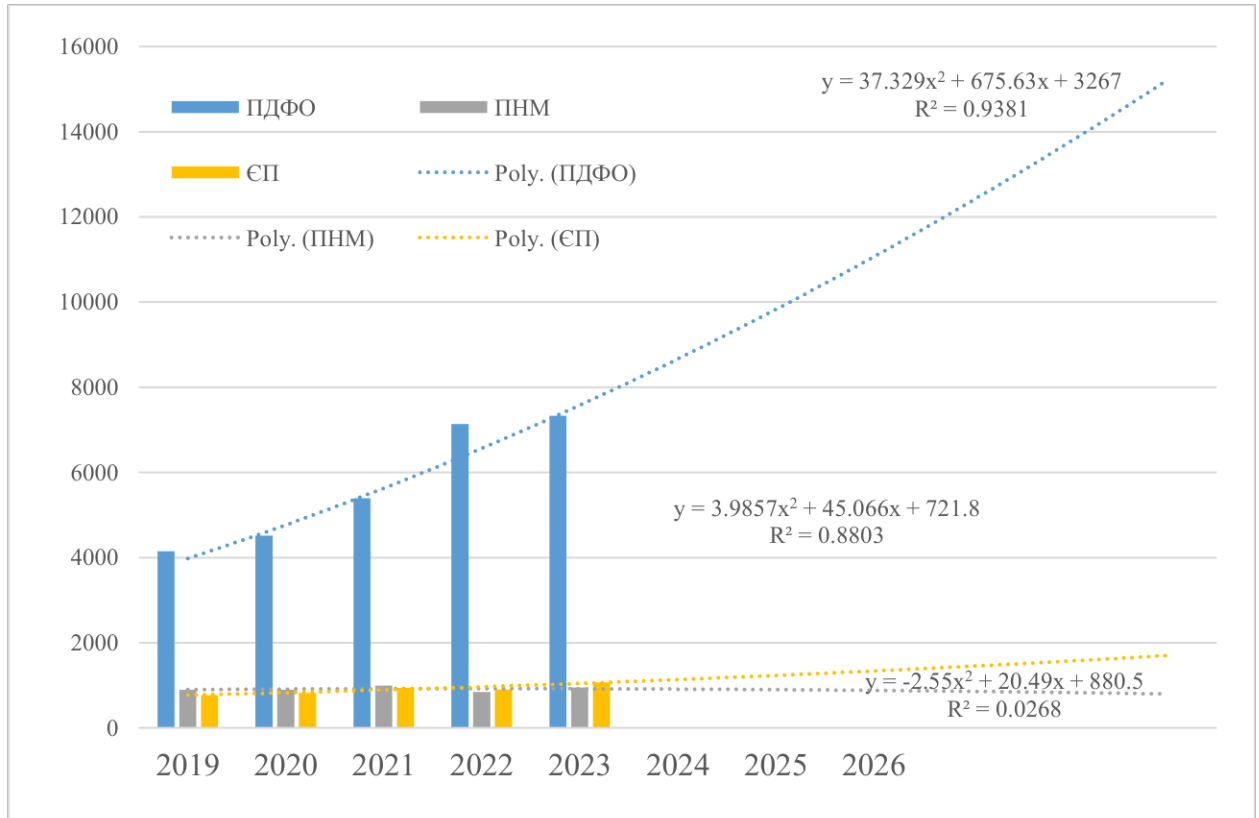

Рисунок В.1. – Побудова лінії тренду бюджетоутворюючих показників ЗБСО